

Republika e Kosovës

Republika Kosova-Republic of Kosovo

Qeveria-Vlada-Government

Zyra e Kryeministrit-Ured Premijera-Office of the Prime Minister

Zyra për Qeverisje të Mirë

Kancelarija za Dobro Upravljanje / Office on Good Governance

***RREGULLORE QRK- NR. 21/2013 PËR PROTOKOLLIN
PËR PARANDALIMIN DHE REFERIMIN E DHUNËS NË
INSTITUCIONET E ARSIMIT PARA-UNIVERSITAR***

***REGULATION GRK – NO.21/2013 FOR PROTOCOL FOR
THE PREVENTION AND REFERENCE OF VIOLENCE IN
INSTITUTIONS OF PRE-UNIVERSITY EDUCATION***

***UREDBA VRK - BR. 21/2013 ZA PROTOKOL O SPREČAVANJU
I OBRAĆANJU NASILJA U PRED-UNIVERZITETSKIM
USTANOVAMA OBRAZOVANJA***

Ky publikim është realizuar në kuadër të Zyrës për Qeverisje të Mirë, të Drejtat e Njeriut, Mundësi të Barabarta dhe Jo-diskriminim të Zyrës së Kryeministrit të Republikës së Kosovës si dhe me përkrahjen e Zyrës së UNICEF-it në Kosovë

This publication has been produced within the Office of Good Governance, Human Rights, Equal Opportunities and Non-Discrimination of the Office of Prime Minister of the Republic of Kosovo and with the support of UNICEF Office in Kosovo

Ova publikacija je nastala u okviru Kancelarije za dobro upravljanje, ljudska prava, jednake mogućnosti i nediskriminaciju Kancelarije Premijera Republike Kosova i uz podršku kancelarije UNICEF-a na Kosovu

Mars 2014 | March 2014 | Mart 2014

design@xhad.net

Qeveria e Republikës së Kosovës,

Në mbështetje të nenit 93 (4) të Kushtetutës së Republikës së Kosovës,

Në pajtim me Nenin 4 të Ligjit nr. 04/L-032 për Arsimin Para Universitar në Republikën e Kosovës (GZ, Nr. 17, me date 16.09.2011), si dhe nenin 19 (6.2) të Rregullores së Punës së Qeverisë Nr. 09/2011 (GZ, nr.15, 12.09.2011),

Miraton:

RREGULLORE – QRK NR. 21/2013 PËR PROTOKOLLIN PËR PARANDALIMIN DHE REFERIMIN E DHUNËS NË INSTITUCIONET E ARSIMIT PARA-UNIVERSITAR

Kapitulli I

DISPOZITA TË PËRGJITHSHME

Neni 1

Qëllimi dhe fushëveprimi i Protokollit

1. Ky Protokoll:

1.1. Përcakton detyrimet, qartëson rolet dhe procedurat e institucioneve për parandalimin, identifikimin, mbledhjen e të dhënave, referimin, trajtimin, raportimin e dhunës ndaj fëmijëve në institucionet e arsimit para-universitar;

1.2. Përforon bashkëpunimin ndërinstitutional dhe multidisiplinar për të mbrojtur të drejtat e fëmijës dhe për tu mbrojtur fëmijët nga dhuna.

Neni 2

Përkufizimet

1. Për qëllimet të këtij Protokollit termat e më poshtëm kanë kuptimin si në vijim:

1.1. **“Fëmijë”**- nënkupton çdo qenie njerëzore nën moshën 18 vjeç, me përjashtim të rasteve kur moshë madhore arrihet më përpara, në përputhje me legjislacionin të cilit ai i nënshtrohet;

1.2. **“Dhunë”** - nënkupton: “Të gjitha format fizike dhe/ose emocionale të keqtrajtimit, shpërdorimit seksual, neglizhencës apo trajtimit neglizhent, shfrytëzimit komercial ose çdo lloj shfrytëzimi që ka si rezultat dëmtimin e mundshëm apo të vërtetë të shëndetit, mbijetesës, zhvillimit apo të dinjitetit të fëmijës në kontekst të raportit të përgjegjesisë, besimit, apo forcës”;

1.3. **“Dhunë”**- përfshin por nuk kufizohet në veprat apo veprimet e qëllimshme që i bën një person personit tjetër, si: përdorimi i forcës fizike, presioni psikik, çdo veprim që shkakton apo kanos dhembjen fizike dhe psikike; shkaktimi i ndjenjës së frikës, rrezikshmërisë personale, cenimit të dinjitetit; sulmi fizik pa marrë parasysh pasojat; ofendimi, sharja, thirrja me emra ofendues dhe mënyra të tjera të shqetësimit të vrazhdë; përsëritja e vazhdueshme e sjelljeve me qëllim të përluljes së personit tjetër; vënia e personit tjetër në pozitën që ai të frikësohet për gjendjen fizike, emocionale dhe ekonomike;

1.4. **“Dhunë fizike”**- nënkupton çdo formë të abuzimit fizik duke përfshirë këtu rrahjen me çfarëdo mjete, goditje me shuplakë apo edhe me mjete të tjera, shtrëngimin e fytyrës dhe çdo veprim tjetër që shkakton dhimbje fizike;

1.5. **“Dhunë verbale”**- nënkupton përdorimin e fjalëve që shkaktojnë dëm për personin duke folur për të. Me dhunë verbale nënkuptohet: bërtitja, fyerja, kërcënimi, frikësimi, turpërimi, poshtërimi, përdorimi i gjuhës nënçmuese në mesin e formave të komunikimit. Dhuna verbale është edhe deklarata negative për personin ose në lidhje me personin;

1.6. **“Keqtrajtim”** - nënkupton të gjitha format e keqtrajtimit fizik dhe/ose emocional, abuzimin seksual, neglizhimin ose trajtimin neglizhues apo shfrytëzimin tregtar ose çdo shfrytëzim tjetër që çon në dëmtim real ose të mundshëm të shëndetit të fëmijës, të mbijetesës, zhvillimit

ose dinjitetit në kontekstin e një marrëdhënieje përgjegjësie, besimi ose pushteti;

1.7. **“Neglizhim”**- nënkupton mos-sigurimin nga prindi ose kujdestari ligjor i kushteve për zhvillimin e fëmijës kur prindi apo kujdestari ka mundësi ta bëjë këtë gjë: në drejtim të shëndetit, arsimit, zhvillimit emocional, ushqyerjes, strehimit dhe të kushteve të sigurta për jetesë, mbështetjen psikologjike, etj., të cilat çojnë në dëmtimin e mirëqenies fizike, psikike, morale e sociale të fëmijës;

1.8. **“Ngacmimi në mes bashkëmoshtarëve”** - nënkupton sjelljet agresive dhe të padëshirueshme në mesin e fëmijëve të moshës shkollore që përfshihen një mosbalancim real apo të perceptuar të pushtetit. Sjellja mund të përsëritet ose ka potencial të përsëritet me kalimin e kohës;

1.9. **“Dhunë seksuale”** - nënkupton: çdo akt seksual, çdo përpjekje për akt seksual, komentet e padëshirueshme seksuale, aktet e trafikimit me qenie njerëzore, ose aktet që drejtohen ndaj seksualitetit të një personi me përdorimin e kërcënimit me ndëshkim nga çdo person pavarësisht nga marrëdhënia e tij me viktimën, në çdo rrethanë, përfshirë këtu shtëpinë dhe punën, por pa u kufizuar këtu;

1.10. **“Abuzim seksual”** nënkupton shprehjen e abuzimit brenda shtëpisë ose familjes, por nuk përfshihet edhe rastet e abuzimit nga persona jashtë familjes duke përdorur përparësitë e pozitës qoftë sociale apo edhe zyrtare për përfitime seksuale nga viktimat e abuzimit;

1.11. **“Shfrytëzim seksual komercial”**nënkupton detyrimin e viktimës nga persona të caktuar për zhvillimin e aktivitetit seksual. Po ashtu këtu përfshihen edhe rastet e prostitucionit fëmijëror dhe pornografisë fëmijërore;

1.12. **“Dhunë digjitale”** nënkupton çfarëdo forme të dërgimit të mesazheve përmes internetit apo telefonisë mobile. Ka për qëllim lëndimin, shqetësimin apo çfarëdo lloj tjetër të dëmtimit të fëmijës i cili nuk mund të mbrohet nga veprimet e tilla. Shfaqet në formë të video apo mesazheve tekstuale, fotografive apo thirrjeve;

1.13. **“Dhunë emocionale/ psikologjike”** nënkupton aktet të cilat shkaktojnë ose kanë mundësi të madhe të shkaktojnë dëm në shëndetin ose në zhvillimin fizik, mendor, shpirtëror, moral ose social të fëmijës. Këto akte mund të jenë në kontrollin e prindit ose të një personi i cili ka përgjegjësi, është i besuar ose ka pushtet dhe përfshijnë kufizimin e lëvizjeve, talljen, denigrimin, fajësimin, kërcënimin, trembjen, diskriminimin, përqeshjen, ose forma të tjera jo fizike të armiqësisë ose të trajtimit refuzues;

1.14. **“Institucion i arsimit para-universitar”** çdo institucion shkollor ose aftësues që realizon shërbime arsimore të nivele 0 - arsimit parashkollor, 1 - arsimit fillor, 2- arsimit të mesëm të ulët, 3 - arsimit të mesëm të lartë dhe 4 arsimit postsekondar;

1.15. **“Hapësira në selinë dhe jashtë selisë së institucionit”** nënkupton hapësirën brenda dhe jashtë shkollës ku zhvillohet puna edukativo-arsimore, si dhe aktivitetet e tjera jashtëshkollore;

1.16. **“ISCED”**Standardet Ndërkombëtare të Klasifikimit të Arsimit, të miratuara nga UNESCO, në Konferencën e përgjithshme, në seancën e 29 - të, të mbajtur në nëntor të vitit 1997, dhe të ndryshuara më vonë;

1.17. **“Regjistri i rasteve në institucionet e arsimit para-universitar”** nënkupton bazën e të dhënave në të cilën regjistrohen rastet e raportuara të dhunës në Institucionet e Arsimit Para-Universitar i shënuar si Shtojca 1 i këtij Protokolli;

1.18. **“Raporti përmbledhës për DKA”** nënkupton formën e raportimit e cila shfrytëzohet nga Drejtori i Institucionit të Arsimit para-Universitar për të raportuar në mënyrë periodike në Drejtorinë Komunale të Arsimit për numrin e rasteve të raportuara të dhunës në Institucionin që ai/ajo drejton i shënuar si Shtojca 2 e këtij Protokolli;

1.19. **“Raporti përmbledhës për SMIA - MASHT”** nënkupton formën e raportimit e cila shfrytëzohet nga Drejtorati Komunal i Arsimit për të raportuar në mënyrë periodike në Njësinë e Sistemit të Menaxhimit të Informatave në Arsim (më tej: SMIA-MASHT) për numrin e rasteve të raportuara të dhunës në Komunën që ai/ajo mbulon, i shënuar si Shtojca 3 e këtij Protokolli.

Kapitulli II

PARIMET DHE NIVELET MBROJTËSE

Neni 3

Parimet e Protokollit

1. Protokollin përfshinë:

1.1. Të gjithë fëmijët, pa diskriminim apo pa marrë parasysh gjendjen familjare, prejardhjen etnike apo çfarëdo karakteristika të tjera sociale, apo individuale të fëmijut (raca, ngjyra, gjinia, gjuha, feja, nacionaliteti, etj) dhe të familjes së tij;

1.2. Të gjithë fëmijët mirëqenia e të cilëve është rrezikuar apo të fëmijëve në rrezikun e drejtpërdrejtë apo të jetës së fëmijëve të cilët janë viktimë të dhunës dhe të keqtrajtimit dhe të fëmijëve për të cilët konsiderohet se janë në rrezik të dhunës dhe të keqtrajtimit;

1.3. Fëmijët në të gjitha situatat:

1.3.1. Në familje (biologjike dhe strehuese);

1.3.2. Jashtë familjes, përkatësisht në institucione ku fëmijët qëndrojnë përkohësisht apo përherë (shkolla, institucione parashkollore, pushimore, qëndrime ditore, shtëpi për fëmijë, përkatësisht të institucionit tjetër të mbrojtjes sociale, etj).

Neni 4

Nivelet e rrjeteve mbrojtëse

1. Institucionet të cilat merren me parandalimin dhe reagimin ndaj veprimeve të dhunshme në institucionet e arsimit para-universitar, klasifikohen në nivelet si vijon:

1.1. Rrjeti i brendshëm mbrojtës: Edukimi parashkollor – (Drejtori i Institucionit, Këshilli i Prindërve) dhe Shkollat (Drejtori i shkollës, Këshilli i Prindërve, Këshilli Drejtues i Shkollës dhe Këshilli i Nxënësve);

1.2. Rrjeti i jashtëm mbrojtës: Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (më tej: MASHT)- (Sektorët e Inspektimit të Arsimit në Rajon), Këshilli i Prindërve të Kosovës, Këshilli i Nxënësve në nivel nacional), Drejtoria Komunale e Arsimit (më tej: DKA) - (Këshilli i Nxënësve dhe Këshilli i Prindërve në nivel komunal, Zyrtari përkatës për të Drejtat e Fëmijës), Drejtoria për Shëndetësi dhe Mirëqenie Sociale (më tej: DShMS)- (Qendra për Punë Sociale (më tej: QPS), Qendrat e Mjekësisë Familjare (më tej: QMF), Ministria e Drejtësisë (më tej: MD) - (Shërbimi Sprovues i Kosovës (më tej: ShSK), Shërbimi Korrektues i Kosovës (më tej: SHKK)), Policia e Kosovës (më tej: PK) si dhe Mekanizmat tjerë ndihmës- (Mediat, Institucioni i Avokatit të Popullit, organizatat joqeveritare që punojnë për të drejtat e fëmijëve dhe çështjet e dhunës në shkollë).

Kapitulli III

DETYRIMET E INSTITUCIONEVE PËR PARANDALIMIN DHE REAGIMIN NDAJ DHUNËS

Neni 6

Detyrimet e Përgjithshme të Institucioneve për Zbatimin e Protokollit

1. Institucionet nga neni 4 i këtij Protokollit, kanë këto detyra:

- 1.1. Parandalimin e dhunës ndaj fëmijëve;
- 1.2. Vendosijen e bashkëpunimit ndër-institucional duke u bazuar në besimin reciprok dhe zbatimin e një qëllimi të përbashkët, për koordinimin e punës, shkëmbimin e informatave përkatëse;
- 1.3. Që në planet zhvillimore dhe në plane të veprimit të përcaktojnë objektiva, masa dhe aktivitete sistematike që kontribuojnë në parandalimin e të gjitha llojeve të dhunës;
- 1.4. Të caktoj/punësoj profesionist të lëmive përkatëse që kanë aftësi për të parandaluar, zbuluar dhe për t'iu përgjigjur efektivisht rasteve të dhunës ndaj fëmijëve;
- 1.5. Për efektet e dëmshme që kanë të gjitha format e dhunës mbi fëmijët duhet të bëhen të njohura gjerësisht;
- 1.6. Që të punohet në rritjen e vetëdijes së popullatës për ndikimin e dëmshëm të dhunës mbi fëmijë dhe pasojat e saj për familjen, shoqërinë dhe shtetin;

1.7. Kur identifikohet një fëmijë që është ushtrues apo viktimë e dhunës dhe për çfarëdo arsye tjetër ka nevojë për pranimin e shërbimeve sociale, janë të obliguar të referojnë rastin në Qendër për Punë Sociale;

1.8. Bashkëpunojnë ngushtë me institucionet qeveritare dhe joqeveritare vendore dhe ndërkom-bëtare që zhvillojnë programe në parandalim të dhunës në institucione edukativo-arsimore.

Kapitulli IV

DETYRIMET E INSTITUCIONEVE EDUKATIVO-ARSIMORE PËR ZBATIMIN E PROTOKOLLIT

Neni 7

Detyrimet e Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe e Teknologjisë

1. Detyrimet e Ministrisë së Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë janë si në vijim:
 - 1.1. Të hartojë politika dhe përcaktojë masa me të cilat parandalohen të gjitha llojet e dhunës në shkolla, si dhe masat ndëshkimore për ata që nxisin dhunë e bëjnë veprime të dhunshme, atakojnë sigurinë në shkolla dhe pengojnë zhvillimin e gjithanshëm të personalitetit të individit;
 - 1.2. Të mbikëqyrë dhe inspektojë funksionimin e sistemit arsimor, duke siguruar zbatimin e ligjit dhe akteve tjera nënligjore në fushën e arsimit para-universitar, ndër to edhe ato që sanksionojnë dhunën në shkolla dhe zbatimin e Protokollit;

1.3. Të ofrojë përmbajtje, planprograme që lidhen me çështjet e sigurisë dhe parandalimin e dhunës;

1.4. Të vlerësojë në mënyrë të rregullt të dhënat/shkallën e paraqitjes së dhunës në institucionet e arsimit para-universitar, për të ndër marrë masat që janë të përshtatshme dhe efektive në parandalimin dhe trajtimin e dhunës;

1.5. Të bashkëpunojë me Ministrinë e Drejtësisë, Ministrinë e Punëve të Brendshme dhe Ministrinë e Punës dhe Mirëqenies Sociale për zhvillimin e politikave aktive për arsimimin, aftësimin dhe integrimin social të fëmijëve/ të miturve që kanë rënë në konflikt me ligjin;

1.6. Të bashkëpunojë me Këshillin e Prindërve të Kosovës si dhe me Këshillin e Nxënësve për adresimin e të drejtave të fëmijëve brenda sistemit arsimor;

1.7. Të ndihmojë institucionet e Arsimit Para-Universitar në vlerësim dhe vetëvlerësim të gjendjes së sigurisë në përgjithësi.

Neni 8

Detyrimet e Drejtorisë Komunale të Arsimit

1. Detyrimet e Drejtorisë Komunale të Arsimit, janë si në vijim:

1.1. Të krijojë ambiente humane, tërheqëse dhe miqësore në çerdhe, kopshte dhe në shkolla me qëllim të garantimit të sigurisë dhe parandalimit të të gjitha formave të dhunës;

1.2. Të koordinojë punën me Këshillin e Prindërve, me Këshillin e Nxënësve dhe me organizatat vendore dhe ndërkombëtare në adresimin e dhunës në shkolla;

1.3. Të zhvillojë hulumtime për gjendjen e drejtave të fëmijës nga këndi i parandalimit dhe i mënjanimit të akteve dhe i veprimeve të dhunshme në të gjitha relacionet brenda institucioneve arsimore;

1.4. Të miratojë rregulloret e institucioneve arsimore dhe monitorojë zbatimin e tyre;

1.5. Të bashkëpunojë me Policinë, Këshillin Komunal për Siguri, Qendrën për Punë Sociale, Qendrat e Mjekësisë Familjare, me partnerë të tjerë dhe komunitetin, duke krijuar siguri brenda dhe përreth institucioneve arsimore;

1.6. Të sigurojë vendosjen dhe mirëmbajtjen e rrethojës së institucioneve edukativo-arsimore;

1.7. Të vendosë kamerat në institucione edukativo-arsimore.

Neni 9

Detyrimet e Institucioneve Parashkollore dhe Shkollore

1. Detyrimet e Institucioneve Parashkollore dhe Shkollore, janë si në vijim:

1.1. Të sigurojnë zbatimin e rregullave të brendshme që përcaktojnë detyrat dhe përgjegjësitë e secilit individ brenda çerddes/kopshtit/shkollës;

1.2. të bashkëpunojnë me Këshillin e Prindërve dhe Këshillin e Nxënësve në iniciativa dhe veprimet konkrete për parandalim dhe referim të rasteve të dhunës në nivelet 2 dhe 3 të ISCED;

1.3. Të bashkëpunojnë për projektet të ndryshme me organizatat joqeveritare që zhvillojnë programe kundër dhunës në të gjitha relacionet brenda institucioneve arsimore;

1.4. Të realizohen aktivitetet jashtë kurrikulare, si: ligjërata, debate, aktivitete artistike me temë kundër dhunës etj;

1.5. Të kenë të vendosur rutinë për të drejtat e fëmijës/kutia e ankesave dhe parashtrësive, e njëjta të hapet sipas rregullave përkatëse të institucionit;

1.6. Të kontrollohen nxënësit për shmangien e mbajtjes së armëve të ftohta dhe të përdorimit të narkotikëve nga kujdestarët e ditës dhe kujdestarët e klasave në rastet e dyshimit të bazuar;

1.7. Të identifikojnë fëmijët në rrezik potencial për të shfaqur sjellje të dhunshme dhe ata të neglizhuar nga familja dhe të sigurojnë bashkëpunimin me institucionet relevante për të siguruar përkrahjen e tyre;

1.8. Të sigurojnë ngritjen e vetëdijës së fëmijëve për të zgjidhur mosmarrëveshjet në mes vete nëpërmjet ndërmjetësimit jo formal nga bashkëmoshatarët;

1.9. Të adresojnë çështjet e dhunës në shkollë në takimet me prindër;

1.10. Të trajtojnë çështjet e dhunës brenda shkollës, duke i pasur parasysh të gjitha relacionet: Nxënës-nxënës, mësimdhënës-nxënës e anasjelltas, mësimdhënës-mësimdhënës, mësimdhënës - prindër e anasjelltas, udhëheqës - mësimdhënës e anasjelltas.

Kapitulli V

DETYRIMET E INSTITUCIONEVE TË MIRËQENIES SOCIALE PËR ZBATIMIN E PROTOKOLLIT

Neni 10

Detyrimet e Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale

1. Detyrimet e Ministrisë së Punës dhe Mirëqenies Sociale, janë si në vijim:

1.1. Të hartoj legjislacionin, zhvilloj politika, strategji, standarde minimale në fushën e shërbimeve sociale dhe familjare, kundër dhunës në familje për mbrojtjen e fëmijëve viktimë të dhunës;

1.2. Të mbikëqyrë dhe inspekton kualitetin e shërbimeve sociale dhe familjare, duke përfshirë edhe shërbimet për mbrojtjen e fëmijëve viktimë të dhunës;

1.3. Të kontrakton dhe blejë shërbime sociale nga OJQ për parandalimin, strehimin, mbrojtjen dhe ri-integrimin e fëmijëve viktimë të dhunës;

1.4. Të bëjë licencimin e OJQ-ve që kanë mandat mbrojtjen e fëmijëve viktimë të dhunës.

Neni 11

Detyrimet e Komunës dhe Qendrës për Punë Sociale

1. Detyrimet e Komunës, janë si në vijim:
 - 1.1. Të menaxhojë shërbimet sociale dhe familjare në nivelin e tyre komunal (QPS);
 - 1.2. Mund të kontraktojnë dhe blejnë shërbime sociale nga OJQ për mbrojtjen e fëmijëve viktima dhe ushtrues të dhunës.
2. Detyrimet e Qendrës për Punë Sociale, janë si në vijim:
 - 1.1. Të bëjnë menaxhimin e shërbimeve sociale dhe familjare në nivelin e tyre komunal në përputhje me interesin më të lartë të fëmijës;
 - 1.2. Të mbron të gjithë fëmijët në gjendje të nevojës sociale e edhe fëmijëve viktima dhe ushtrues të dhunës;
 - 1.3. Të cakton menaxherin e rastit për çdo rast dhe sipas nevojës edhe kujdestar të cilët bëjnë vlerësimin e rastit dhe ndërmarrin të gjitha veprimet e nevojshme në përputhje me mandatin për të siguruar mbrojtjen, risocializimin dhe mirëqenien e fëmiut viktimë dhe ushtrues i dhunës;
 - 1.4. Ti përgjigjet ftesave për të përfaqësuar interesat më të lartë të fëmijëve në çdo procedurë që zhvillohet për ta dhe kur kjo kërkohet;
 - 1.5. Të bashkëpunojë me shkolla për të referuar dhe trajtuar në mënyrë reciproke rastet e

cenueshme që mund të lidhen me dhunën nga dhe ndaj fëmijëve;

1.6. Menaxheri i rastit apo Organi i Kujdestarisë menjëherë të bëjë vlerësimin e rastit dhe të ndërmerr të gjitha veprimet e nevojshme në përputhje me mandatin dhe nën udhëheqjen e interesit më të lartë të fëmijës, për të siguruar mbrojtjen, risocializimin dhe mirëqenien e fëmijës;

1.7. Mbështetja e familjeve në jetësimin e përgjegjësive e tyre për rritjen e fëmijëve, duke ju ofruar këshillime mbi prindërimin pozitiv.

Kapitulli VI**DETYRIMET E POLICISË SË KOSOVËS PËR ZBATIMIN E PROTOKOLLIT**

Neni 12

Detyrimet e Policisë së Kosovës

1. Detyrimet e Policisë së Kosovës, janë si në vijim:
 - 1.1. Të mbroj të drejtat dhe liritë themelore të të gjithë personave;
 - 1.2. Me kërkesë të institucioneve të qeverisjes qendrore ose lokale, policia është e autorizuar t'ju ofroj ndihmë në kryerjen e detyrave publike, kur ka arsye për të besuar se siguria e personit ose e personave që kryejnë detyra publike mund të rrezikohet për shkak të rezistimit të mundshëm ndaj veprimeve të tyre;

1.3. Të parandaloj, hetoj dhe zbuloj vepra penale, mbrojtje dhe pronën duke ofruar siguri dhe mbrojtje për të drejtat e fëmijëve;

1.4. Të bashkëpunoj me institucionet qendrore, lokale dhe komuniteti me qëllim të parandalimit dhe luftimit të krimit për shtimin e sigurisë në institucionet e arsimit para-universitar;

1.5. Të kontribuoj në rritjen e vetëdijes rreth natyrës së krimit, dukurive negative dhe sjelljet e dhunshme në institucionet e arsimit para-universitar;

1.6. Të identifikoj shkaktarët që cenojnë rendin dhe sigurinë publike dhe të rekomandoj planet e veprimit duke i adresuar ato tek institucionet kompetente.

Neni 13

Detyrimet e Policisë së Kosovës në nivel lokal

1. Detyrimet e Policisë së Kosovës në nivel lokal, janë si në vijim:

1.1. Të punojnë së bashku me komunitetin për zgjidhjen e problemeve siç janë: kriminaliteti, dukuritë negative dhe çështjet e tjera të rendit dhe sigurisë publike;

1.2. Të ofrojnë prezencë efektive dhe të dukshme në komunitet, duke shtuar numrin e patrullimeve policore në vende ku ka qarkullim të madh të njerëzve dhe mallrave siç janë: shkollat, sheshet, stacione të trenave dhe të autobusëve, në tregje, qendra të mëdha tregtare, afër objekteve të rëndësishme turistike, industriale etj;

1.3. Të krijoj partneritet bashkëpunues me institucionet e arsimit para-universitar duke iniciuar aktivitete përkatëse për të ngritur vetëdijen tek fëmijët rreth natyrës së krimit, dukurive negative dhe sjelljet e dhunshme në komunitetin lokal;

1.4. Të realizoj patrullime të rregullta afër shkollave, në veçanti në ato shkolla ku vërehet shtimi i dukurive negative;

1.5. Të cakton përfaqësues të saj kontaktues me institucionet e arsimit dhe partneret tjerë relevant për zbatimin e këtij Protokollit.

Kapitulli VII

DETYRIMET E INSTITUCIONEVE TË DREJTË-SISË PËR ZBATIMIN E PROTOKOLLIT

Neni 14

Detyrimet e Shërbimit Korrektues të Kosovës

1. Detyrimet e Shërbimit Korrektues të Kosovës, janë si në vijim:

1.1. Në bashkëpunim me MASHT dhe strukturat e institucioneve të arsimit para-universitar të siguron që në ambientet shkollore brenda institucioneve korrektuese të rritet niveli i sigurisë dhe të përmbushen obligimet ligjore ndaj fëmijëve që kanë rënë në konflikt me ligjin;

1.2. Gjatë kohës që i mituri është i privuar nga liria, ti ofrohet edukim i cili do të ndikonte në vetëdijesimin e të miturit me rrezikun e përfshirjes në krim dhe të zvogëloj mundësinë e recidivizmit;

1.3. Shërbimet/trajtimin ndaj të miturit duhet të jenë në përputhshmëri me Kodin e Drejtësisë për të Mitur, konkretisht programin e përkuqdesjes pas lirimt;

1.4. Fuqizimi i qendrave për aftësim profesion-al dhe ofrimi i mundësive të reja për të miturit duke synuar zhvillimin e gjithëmarshëm adekuat të tyre.

Neni 15

Detyrimet e Shërbimit Sprovues të Kosovës

1. Detyrimet e Shërbimit Sprovues të Kosovës, janë sinë vijim:

1.1. Të bashkëpunoj dhe koordinoj veprimet me institucionet e arsimit para-universitar dhe ato që ofrojnë shërbime parandaluese, me qëllim të vetëdijesimit të fëmijëve, prindërve dhe zyrtarëve të institucioneve të arsimit para-universitar mbi rëndësinë e parandalimit të dhunës dhe efektet negative që dhuna sjellë në të ardhmen e fëmijëve;

1.2. Të bashkëpunoj me institucionet e arsimit para-universitar dhe institucionet tjera që kanë për synim risocializimin dhe ri-integrimin në shoqëri të të miturve të dënuar me masa dhe dënime alternative.

Kapitulli VIII

DETYRIMET E INSTITUCIONEVE TË SHËNDETËSISË PËR ZBATIMIN E PROTOKOLLIT

Neni 16

Detyrimet e Ministrisë së Shëndetësisë

1. Detyrimet e Ministrisë së Shëndetësisë, janë si në vijim:

1.1. Të siguroj qasje të plotë në kujdesin shëndetësor në të gjitha nivelet dhe për të gjithë qytetarët, përfshirë fëmijët kryerës dhe viktimat të dhunës;

1.2. Të promovoj kujdesin shëndetësor parandalues dhe zhvillimin e kujdesit shëndetësor parësor;

1.3. Të ngrisë vetëdijen e qytetarëve, mbi mënyrën e shëndoshë të jetës dhe zhvillimin e shëndetshëm të fëmijëve.

Neni 17

Detyrimet e Qendrave të Mjekësisë Familjare

1. Detyrimet e Qendrave të Mjekësisë Familjare, janë si në vijim:

1.1. Të ofrojnë shërbime shëndetësore adekuate për fëmijë, përfshirë ekzaminimin fizik, laboratorik, vlerësimin e rritjes dhe zhvillimit psikofizik të fëmijut, identifikimin e fëmijëve që kanë përjetuar dhunë apo pasojava të dhunës te ata si dhe fëmijëve të neglizhuar (të lënë pas dore);

1.2. Punëtorët shëndetësor që dyshojnë ose kanë dëshmi se një fëmijë është viktimë e abuzimit fizik, seksual ose psikologjik, duhet ta trajtojnë rastin me urgjencë dhe menjëherë ta raportojnë atë në Polici të Kosovës;

1.3. Të ofroj përkujdesje dhe shërbime të domosdoshme shëndetësore dhe sipas nevojës edhe shërbime të specializuara për fëmijët viktimë dhe dëshmitar të dhunës, duke përfshirë riaftësimin fizik dhe psikologjik;

1.4. Të bashkëpunoj me institucione të arsimit para-universitar në ofrimin e mbështetjes profesionale në trajtimin e temës së dhunës dhe pasojat e saj për shëndetin.

Kapitulli IX

DETYRIMET E MEDIAVE PËR ZBATIMIN E PROTOKOLLIT

Neni 18

Detyrimet e Mediave për Zbatimin e Protokollit

1. Detyrimet e Mediave për Zbatimin e Protokollit, janë si në vijim:

1.1. Të realizojnë programe/emisione televizive në ndërtimin e një kulture të respektimit të të drejtave të fëmijëve;

1.2. Të realizojnë programe/emisione televizive për të edukuar/rritur ndërgjegjen e fëmijëve dhe të rriturve, për të drejtat e fëmijëve, të promovojnë pjesëmarrjen e fëmijëve, të mbështesin prak-

tikat e prindërimit pozitiv, të nxisin vlerat jo të dhunshme në shoqëri;

1.3. Të realizojnë programe/emisione që ndikojnë në zhvillimin e potencialit të personalitetit dhe aftësive mendore e fizike të fëmijës;

1.4. Të realizojnë programe/emisione që synojnë rritjen e respektit të fëmijës ndaj prindërve, identitetit, gjuhës dhe vlerat kombëtare të tij;

1.5. Të promovojnë pjesëmarrje aktive të fëmijëve në mjedisin e informimit dhe komunikimit masiv;

1.6. për çdo iniciativë apo përfshirje të fëmijëve në veprimtarinë e medie/gazetarëve të merit të aprovim paraprak nga prindërit ose kujdestari ligjor i fëmijës, si: fotografimi, intervistimi i fëmijut, marrja e të dhënave nga fëmijë dhe të tjerët për fëmijun;

1.7. Të sigurojnë ruajtjen e konfidencialitetit të rasteve të identifikuar të dhunës në media të shkruara dhe ato elektronike.

Kapitulli X

RAPORTIMI I RASTEVE TË DHUNËS NË INSTITUCIONET E ARSIMIT PARA-UNIVERSITAR

Neni 19

Detyrimi për të raportuar dhunën

1. Çdo zyrtar publik apo qytetar që dyshon ose ka dëshmi të bazuar se një fëmijë vuan nga abuzimi fizik, seksual ose psikologjik, obligohen që menjëherë ta raportojnë rastin në Policinë e Kosovës.

2. Dështimi të veprohet në këtë mënyrë i nënshtrohet ndjekjes penale sipas ligjeve në fuqi.

Neni 20

Detyrimi për të raportuar dhunën në institucionet edukativo-arsimore

1. Çdo nxënës, mësimdhënës, udhëheqës, prind dhe punonjës tjetër në institucion arsimor që dyshon ose ka dëshmi të bazuar se fëmiju vuan ose është viktimë e ndonjë forme të dhunës të përshtuar në Nenin 2 të këtij Protokollit duhet ta raportoj menjëherë rastin në drejtori të shkollës.

Kapitulli XI

PROCEDURAT E ZGJEDHJES SË RASTIT TË DHUNËS NË SHKOLLË DHE REFERIMI TEK INSTITUCIONET TJERA PËRGJEGJËSE

Neni 21

Procedura e zgjidhjes së rastit të dhunës në shkollë

1. Të gjitha rastet e dhunës të paraqitura në shkollë duhet të shqyrtohen menjëherë nga drejtori i institucionit të arsimit para-universitar, duke pasur parasysh çdo herë interesin më të lartë të fëmijës.

2. Institucionet arsimore duhet të trajtojnë rastin deri në zgjidhjen e tij, duke pasur kujdes që realizimi i të drejtave të fëmijëve të mos të jetë në dëm të të drejtave të personave të tjerë dhe as në kundërshtim me interesat publike të përcaktuara në ligjet në fuqi.

3. Institucionet arsimore duhet t'iu japin hapësirë dhe t'i dëgjojnë të gjitha palët e përfshira në rast që ata të kenë mundësi të deklarojnë mbi faktet dhe rrethanat e rastit, e që janë me rëndësi për marrjen e vendimit nga institucionet arsimore për zgjidhjen e rastit brenda institucionit.

4. Drejtori i institucionit të arsimit para-universitar cakton menaxherin/përgjegjës të rastit, që do të jetë përgjegjës të përcjellë rastin deri në mbyllje, ndërsa me trajtimin e vet rastit merren ekipet profesionale adekuate.

5. Institucioni i arsimit para-universitar në bashkëpunim me institucionet tjera qeveritare dhe jo qeveritare krijon mekanizmin e ndërmjetësim-it jo formal ndërmjet bashkë-moshatarëve si metodë për zgjidhjen e konfliktit të shkaktuar si rezultat i dhunës.

6. Pala e cila konsideron se me anë të vendimit të marrë nga organet e institucionit të arsimit para-universitar i janë shkelur të drejtat e garantuara mund të ankohet në përputhje me dispozitat ligjore në fuqi.

Neni 22

Referimi i rastit në Policinë e Kosovës

1. Institucioni i arsimit para-universitar duhet të referojë rastin në Polici pa deklarim paraprak të palëve në rastet kur ekziston dyshim i arsyeshëm se fëmija është viktimë apo dëshmitar i veprës penale, kur është në interesin më të lartë të fëmijës dhe kur intensiteti i dhunës dhe nevoja për ndërhyrjen e Policisë së Kosovës është e domosdoshme.

2. Referimi i rastit të dhunës në Polici mund të bëhet gojarisht apo përmes telefonit ose mjeteve tjera telekomunikuese, pas referimit të rastit drejtori i shkollës duhet të plotësojë formularin përkatës nga shtojca 1 e këtij Protokolli dhe të njëjtin ta dërgoj në polici.

3. Polici që merret me rastin duhet të veproj menjëherë në përputhje me procedurat e para-para ligjore.

Neni 23

Referimi i rastit në Qendër për Punë Sociale

1. Institucioni i arsimit para-universitar duhet të referojë rastin e dhunës në Qendër për Punë Sociale kur vinë në dijeni se fëmiju ka nevojë për mbrojtje dhe trajtim nga shërbimet profesionale sipas mandatit të përcaktuar me ligj.

2. Referimi i rastit në QPS duhet të bëhet me shkrim (duke plotësuar formularin përkatës nga shtojca 1 e këtij Protokolli) menjëherë pasi të vijmë në dijeni se fëmiju ka nevojë për mbrojtje sociale.

3. Menaxheri i rastit nga Qendra për Punë Sociale, brenda afatit prej 30 ditëve nga dita e pranimit të rastit, duhet të njoftoj me shkrim drejtorin e institucionit të arsimit para-universitar për veprimet që janë ndërmarrë për t'i dalë në ndihmë fëmijut. Me pranimin e informatave nga QPS vlerësohet statusi i rastit (hapur/mbyllur).

Neni 24

Referimi i rastit në Qendër të Mjekësisë Familjare

1. Institucioni i arsimit para-universitar duhet të referojë rastin e dhunës në Qendër të Mjekësisë Familjare kur vijnë në dijeni se fëmiju ka nevojë për trajtim nga shërbimet shëndetësore sipas mandatit të përcaktuar me ligj.

2. Referimi i rastit në Qendër të Mjekësisë Familjare duhet të bëhet me shkrim (duke plotësuar formularin përkatës nga shtojca 1 e këtij Protokolli) menjëherë pasi të vijmë në dijeni se fëmiju ka nevojë për trajtim/kurim shëndetësor.

3. Institucioni shëndetësor, menjëherë pas ofrimit të shërbimit duhet të njoftoj me shkrim drejtorin e institucionit arsimor për veprimet që janë ndërmarrë për t'i dalë në ndihmë fëmijut. Me pranimin e informatave nga QMF vlerësohet statusi i rastit (hapur/mbyllur).

4. Të njëjtat procedura të veprimit të përcaktuara për QMF vlejnë edhe për rastet për trajtim në Qendrat e Emergjencës dhe Qendrat tjera të ofrimit të ndihmës shëndetësore.

Kapitulli XII

REGJISTRI I RASTEVE TË DHUNËS NË-INSTITUCIONET E ARSIMIT PARA-UNIVERSITAR

Neni 25

Sigurimi, ruajtja dhe analizimi i të dhënave në institucionet e arsimit para-universitar

1. Drejtori i institucionit të arsimit para-universitar është obliguar të sigurojë, ruajë dhe të analizojë të dhënat mbi dhunën e paraqitur në institucionin që ai/ajo drejton, në mënyrën më të mirë të mundshme.

2. Regjistri i rasteve të dhunës në institucionet e arsimit para-universitar mbahet sipas Shtojcës 1 të këtij Protokollit dhe është konfidencial.

3. Rreptësisht është e ndaluar çfarëdo forme e modifikimit të regjistrit të rasteve në shkolla si dhe formës së raportimit përmbledhës për DKA (Shtojcat 1 dhe 2 të këtij Protokollit), vetëm nëse Kryeministri vendos ndryshe.

4. Drejtori i institucionit të arsimit para-universitar bazuar në regjistrin e rasteve sipas paragrafit 2 të këtij neni raporton në Drejtorinë Komunale të Arsimit sipas shtojcës 2 të këtij Protokollit.

5. Raportimi në DKA bëhet dy herë në vit: një javë pas përfundimit të gjysmëvjetorit të parë dhe një javë pas përfundimit të gjysmëvjetorit të dytë.

6. Drejtori i institucionit të arsimit para-universitar është përgjegjës për raportimin e të dhënave statistikore për rastet e dhunës duke përdorur

Shtojcën 2 të këtij Protokollit në mënyrë elektronike/online (institucionet që kanë qasje në internet) apo kopje fizike/offline (institucionet që nuk kanë qasje në internet).

7. Me përfundimin e nivelit arsimor të dhënat e fëmiut ushtrues apo viktimë i dhunës të fshihen nga regjistri i rasteve të dhunës në institucionet e arsimit para-universitar.

8. Këshilli Drejtuesi institucionit të arsimit para-universitar në bashkëpunim të ngushtë me Këshillin e Nxënësve dhe Këshillin e Prindërve analizon të të dhënat mbi dhunën e paraqitur në kuadër të institucionit ku vepron, dhe rekomandon marrjen e masave dhe veprimeve të mëtejme.

Neni 26

Sigurimi, ruajtja dhe analizimi i të dhënave në Drejtorinë Komunale të Arsimit

1. Drejtoria Komunale e Arsimit është përgjegjëse për sigurimin, përpunimin dhe futjen e të dhënave të pranuar nga institucionet arsimore.

2. Raportet përmbledhëse për evidentim të dhunës nga institucionet e arsimit para-universitar përmbledhen sipas formularit në Shtojcën 3 të këtij Protokollit.

3. Rreptësisht është e ndaluar çfarëdo forme e modifikimit të formave të raportimit përmbledhës për DKA dhe SMIA-MASHT (Shtojcat 2 dhe 3 të këtij Protokollit), vetëm nëse Kryeministri vendos ndryshe, si dhe përjashtim janë modifikimet e lejuara në nenin 26, pika 4.

4. Lejohen modifikimet nga DKA e çelulave G3 dhe K3 lidhur me datat e periudhave të raportimit sipas nevojës, çelula C5 lidhur me emërtimin e komunës si dhe çelulat nga B9 deri B58 për emërtimin e shkollave të fletëpunës **“Përmbledhje statistikore”** të Shtojcës 2 të këtij Protokollit pa leje paraprak nga Kryeministri.

5. Raportimi i të dhënave në MASHT duhet të bëhet dy herë në vit: tri javë pas përfundimit të gjysmëvjetorit të parë, dhe tri javë pas përfundimit të gjysmëvjetorit të dytë.

6. Drejtoria Komunale e Arsimit pas analizës së të dhënave ndërmerr veprime konkrete sipas nevojës.

Neni 27

Sigurimi, ruajtja dhe analizimi i të dhënave në Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë

1. Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë/Zyra e Statistikave është përgjegjëse për grumbullimin, përpunimin dhe publikimin e të dhënave.

2. Rreptësisht është e ndaluar çfarëdo forme e modifikimit të formave të raportimit përmbledhës për SMIA-MASHT (Shtojcat 3 e këtij Protokollit), vetëm nëse Kryeministri vendos ndryshe, si dhe përjashtim janë modifikimet e lejuara në nenin 27, pika 3.

3. Lejohen modifikimet nga SMIA-MASHT e çelulave G3 dhe K3 lidhur me datat e periud-

have të raportimit sipas nevojës si dhe çelulat nga B9 deri B46 për emërtimin e komunave të fletëpunës **“Përmbledhje statistikore”** të Shtojcës 3 të këtij Protokollit pa leje paraprake nga Kryeministri.

4. MASHT pas analizimit së të dhënave orienton politikatat e veta në parandalimin e dhunës në institucionet e arsimit para-universitar.

Kapitulli XIII DISPOZITAT PËRFUNDIMTARE

Neni 28 Zbatimi

1. Ky Protokoll zbatohet:

1.1. nga të gjitha institucionet e arsimit para-universitar (publike dhe private), Drejtoratet Komunale të Arsimit dhe Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë;

1.2. nga Qendrat për Punë Sociale, Drejtoratet për Shëndetësi dhe Mirëqenie Sociale; dhe Ministria e Punës dhe Mirëqenies Sociale;

1.3. Policia e Kosovës (në nivel qendror dhe lokal);

1.4. Shërbimi Korrektues i Kosovës, Shërbimi Sprovues i Kosovës, Ministria e Drejtësisë;

1.5. Qendra e Mjekësisë Familjare; Ministria e Shëndetësisë;

1.6. Mediat elektronike dhe të shkruara.

Neni 29

Monitorimi i Zbatimi të Protokollit

1. Obligohet Zyra për Qeverisje të Mirë Zyra e Kryeministrit të bashkëpunoj, koordinoj dhe monitoroj zbatimin e këtij Protokollit nga të gjitha institucionet përgjegjëse, si dhe në përputhje me resurset njerëzore dhe financiare ndihmon të njëjtat në përmbushjen e detyrimeve të përcaktuara me këtë Protokoll.
2. Inspektorati i arsimit inspekton, mbikëqyrë, monitoron dhe vlerëson zbatimin e Protokollit në të gjitha nivelet e arsimit para-universitar.

Neni 30

Përgjegjësia penale

1. Shkeljet e dispozitave të kësaj rregulloreje, në rastet kur përbëjnë vepër penale, dënohen sipas dispozitave të Kodit Penal.

Neni 31

Shtojcat e Rregullores

1. Shtojcat që i janë bashkëngjitur kësaj rregulloreje, janë pjesë përbërëse e saj:
 - 1.1. Shtojca 1: Regjistri i rasteve në Shkolla;
 - 1.2. Shtojca 2: Përmbledhje e të dhënave rreth rasteve të dhunës në Institucionet para-universitare në nivel komunal;
 - 1.3. Shtojca 3: Përmbledhje e të dhënave rreth rasteve të dhunës në Institucionet para-universitare në nivel nacional.

Neni 32

Hyrja në fuqi

Kjo rregullore hyn në fuqi (7) shtatë ditë pas nënshkrimit nga Kryeministri i Republikës së Kosovës.

Hashim Thaçi

Kryeministër i Republikës së Kosovës

26. / 09. /2013

Government of Republic of Kosovo,

Pursuant to Article 93 (4) of the Constitution of the Republic of Kosovo,

In accordance with Article 4 of Law no. 04/L-032 for Pre University Education in Kosovo (official Gazette No.17, dtd.16.09.2011), and Article 19 (6.2) of the Government Rules of Procedure No. 01/2011 (OG, No. 15, 12.09.2011),

Approves:

REGULATION - GRK NO. 21/2013 FOR PROTOCOL FOR THE PREVENTION AND REFERENCE OF VIOLENCE IN INSTITUTIONS OF PRE-UNIVERSITY EDUCATION

Chapter I GENERAL PROVISIONS

Article 1 *Purpose and Scope of the Protocol*

1. This Protocol:

1.1. Establishes duties, clarifies roles and procedures of institutions for prevention, identification, data collection, referral, treatment and reporting of violence against children in institutions of pre-university education;

1.2. Reinforces institutional and multidisciplinary cooperation for protection of the rights of children and protection of children from violence.

Article 2 *Definitions*

1. For the purposes of this Protocol, the terms below shall have the following meanings:

1.1. **“Child”** - means every human being below the age of 18, except when the adulthood is attained earlier, in accordance with the applicable law;

1.2. **“Violence”** - means: “All forms of physical and /or emotional abuse, sexual abuse, neglect or negligent treatment, commercial exploitation or any other use that results potential or real damage to health, survival, development or dignity of the child in regard to responsibility, trust or power”;

1.3. **“Violence”**- includes but is not limited to intentional acts or actions that a person makes to another person, such as: the use of physical force, psychological pressure, any act that causes or threatens physical and psychological pain, causing the feeling of fear, violation of dignity, assault, regardless of the consequences, insult, offense, calling offensive names and other forms of violent intimidation, repetitive behaviors in order to humiliate the other person, making the other person fear for his physical, emotional and economic state;

1.4. **“Physical Violence”** - means any form of physical abuse, including beatings by any means, slap or hit with other means, strangle and any other act that causes physical pain;

1.5. **“Verbal Violence”** - means using words that cause harm to the person being spoken to. Verbal violence means: shouts, insults, threats, intimidation, humiliation, degradation, use of offensive language as a form of communication. Verbal violence means also negative statements about the person or connected to the person;

1.6. **“Abuse”** - means all forms of physical and/or emotional abuse, sexual abuse, neglect or negligent treatment or commercial use or any other use that results in actual or potential harm to the child’s health, survival, development or dignity in regard to responsibility, trust or power;

1.7. **“Neglect”** - means failing to provide conditions for the development of the child by the parent or legal guardian when there is an oppor-

tunity to do so, in terms of health, education, emotional development, nutrition, shelter and safe living conditions, psychological support, etc., which damages physical, mental, moral and social state of the child;

1.8. **“Bullying Among Peers”** - means aggressive and undesirable behaviors among school-aged children that includes a real or perceived imbalance of power. This behavior can be repeated over time or has the potential to be repeated;

1.9. **“Sexual Violence”** - means: any sexual act, any attempt for a sexual act, unwanted sexual comments, trafficking in human beings or acts directed against a person’s sexuality using the threat of punishment by any person regardless of his relationship with the victim, in every circumstance, including but not limited to home and work;

1.10. **“Sexual Abuse”**- means to commit an abuse within the family or home, but does not exclude cases when the abuser is not a family member but a person with a social or official status who uses his authority to gain sexual favors from the victim;

1.11. **“Commercial Sexual Exploitation”** - means extorting the victim to carry out sexual activity. It also includes cases of child prostitution and child pornography;

1.12. **“Digital Violence”** - means any form of sending messages through the internet or mo-

bile phone network. It aims injury, harassment or any other type of damage to the child who can not defend himself/herself from such an action. It's displayed in the form of video or text messages, photos or calls;

1.13. **“Emotional/ Psychological Violence”** - means acts which cause or are likely to cause great harm to the health or physical, mental, spiritual, moral or social development. These acts can be in control of a parent or a responsible person who is trusted or who has a power. They include restriction of movements, teasing, denigration, blame, threats, intimidation, discrimination, humiliation, or other non-physical forms of hostility or dismissive treatment;

1.14. **“Institution of Pre-University Education”** – means every educational institution or insitution that provides profesional education in following levels: 0 - preschool, 1 - primary, 2 - low secondary education, 3 - high secondary education and postsecondary education;

1.15. **“The Space Outside and Inside of the Institution”** means the area within and outside the school where the educational work and other extracurricular activities are conducted;

1.16. **“ISCED”** International Standard Classification of Education, adopted by the UNESCO General Conference, 29th session, held in November 1997 and later amended;

1.17. **“Register of Cases in Pre-University Institutions”**- means a database in which the re-

ported cases of violence in pre-university institutions are recorded. It is attached as Annex 1 of this Protocol;

1.18. **“Comprehensive Report for MED”**- means the reporting form used by the director of the pre-university institution for periodical reports on the number of cases of violence in the institution he/she leads, which he/she submits to the Municipal Directorate of Education, attached as Annex 2 of this Protocol;

1.19. **“Comprehensive Report for EMIS - MEST”** means the reporting form used by the Municipal Directorate of Education to report periodically to the Unit of System for Management of Information on Education (hereinafter: EMIS-MEST) about the number of reported cases of violence in the municipality that he/she covers, attached as Annex 2 of this Protocol.

Chapter II

PRINCIPLES AND PROTECTION LEVELS

Article 3

Principles of Protocol

1. Protocol includes:

1.1. All children, without discrimination and regardless of family status, ethnic origin or any other social or individual feature of the child (race, color, sex, language, religion, nationality, etc.) and his family;

1.2. All children whose welfare is endangered or

children in direct life threat, or children who are victims of violence and abuse and children who are considered at risk of violence and abuse;

1.3. Children in all situations:

1.3.1. Family (biological and foster);

1.3.2. Outside of the family, or in institutions where children stay temporarily or permanently (schools, pre-schools, resting places, daily care, children's houses provided by other institution of social protection, etc.).

Article 4

Levels of Protection Network

1. Institutions that deal with prevention of violence and respond to acts of violence within pre-university institutions are classified in following levels:

1.1. Internal Protection Network: Pre-school (Director of the pre-school facility, Council of Parents) and schools (Director of School, Council of Parents, School Board and Council of Students);

1.2. External Protection Network: Ministry of Education, Science and Technology (hereafter: MEST)- (Regional Sector for Inspection of Education), Council of Parents of Kosovo, Council of Students on the national level), Municipal Directorate of Education (hereafter: MED) - (Council of Parents and Council of Students on the municipal level, designated official for child's rights), Directorate of Health and Social Welfare

(hereby: DHSW)- Centre for Social Work (hereafter: CSW), Family Health Centre (hereafter: FHC) Ministry of Justice (hereafter: MJ) - (Probation Service of Kosovo (hereafter: PSK), Correctional Service of Kosovo (hereafter: SHKK)), Kosovo Police (hereafter: KP) as well as other Supporting Means - (Media, Ombudsperson, NGOs dealing with children's rights and issues of violence in schools).

Chapter III

DUTIES OF THE INSTITUTIONS FOR PREVENTION AND RESPONSE TO VIOLENCE

Article 6

General Duties of the Institutions for the Implementation of the Protocol

1. Institutions under Article 4 of this Protocol have the following duties:

1.1. To prevent violence against children;

1.2. To establish interagency cooperation based on mutual trust and implementation of a common goal, in order to coordinate the work and exchange the relevant information;

1.3. To define objectives in development plans and action plans, measures and systematic activities that contribute to the prevention of all types of violence;

1.4. To appoint/hire professionals of respective fields who have the ability to prevent, detect and respond effectively to cases of violence against children;

1.5. The harmful effects that all forms of violence against children are causing shall be made widely known;

1.6. To increase public awareness on harmful impact of violence on children and its implications for the family, society and the state;

1.7. When a child is identified as perpetrator or victim of violence and if he/she needs social services for any other reason, they are obliged to refer the case to the Centre for Social Work;

1.8. To cooperate closely with the government and local and international NGOs in order to develop programs that will prevent violence in educational institutions.

Chapter IV

DUTIES OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS REGARDING IMPLEMENTATION OF PROTOCOL

Article 7

Duties of Ministry of Education, Science and Technology

1. Duties of Ministry of Education, Science and Technology are as follows:

1.1. To develop policies and determine measures which will prevent all types of violence in schools, as well as sanctions for those who provoke violence and commit violent acts, attack school's safety and obstruct the overall development of the individual's personality;

1.2. To supervise and inspect the functioning of the education system, ensuring the rule of law and other legal acts in the field of pre-university education, among them the ones that sanction violence in schools and the implementation of the Protocol;

1.3. To provide contents, curriculums related to security issues and prevention of violence;

1.4. To properly assess the information/degree of violence in institutions of pre-university education, to take measures that are appropriate and effective in prevention and treatment of violence;

1.5. To cooperate with the Ministry of Justice, Ministry of Internal Affairs and the Ministry of Work and Social Welfare in order to develop active policies on education, training and social integration of children/juveniles who have fallen in conflict with the law;

1.6. To cooperate with the Council of Parents of Kosovo and Council of Students in order to address the rights of children within the education system;

1.7. To help institutions of pre-university education in assessment and self-assessment of the general security situation.

Article 8

Duties of Municipal Directorate of Education

1. Duties of the Municipal Directorate of Education are as follows:

1.1. To create human, attractive and friendly environments in nurseries, kindergartens and schools in order to guarantee security and prevent all forms of violence;

1.2. To coordinate activities with the Council of Parents, Council of Students and local and international organizations in order to address violence in schools;

1.3. To conduct research on the situation of child's rights from the perspective of prevention and elimination of acts of violence in all relations within educational institutions;

1.4. To adopt regulations drafted and submitted by educational institutions and monitor their implementation;

1.5. To cooperate with the Police, Municipal Security Council, Centre for Social Work, Family Health Centers, other partners and the community for creating safety environment inside and outside of the educational institutions;

1.6. To ensure the establishment and maintenance of the fences of educational institutions;

1.7. To install cameras in educational institutions.

Article 9

Duties of Pre-School Institutions and Schools

1. Duties of the Pre-School Institutions and Schools are as follows:

1.1. To ensure implementation of internal rules

that define the duties and responsibilities of each individual within the nursery/kindergarten/school;

1.2. To cooperate with the Council of Parents and Council of Students on initiatives and concrete actions for prevention and referral of cases of violence in levels 2 and 3 of ISCED;

1.3. To cooperate on various projects with non-governmental organizations that develop programs against violence in all relations within educational institutions;

1.4. To carry out extra-curricular activities such as lectures, debates, artistic activities, etc. using “**violence**” as the topic;

1.5. To place the boxes about the Child's Rights/box of complaints and appeals, then the same to be opened under the rules of the relevant institution;

1.6. Responsible students and homerooms, in cases of reasonable doubts must check students in order to avoid use of cold weapon and drug;

1.7. To identify children at risk for displaying violent behavior and those neglected by family and establish cooperation with relevant institutions to ensure their support;

1.8. To raise awareness of children to resolve disputes among themselves through informal peer to peer mediation;

1.9. To address issues of violence within the school in meetings with parents;

1.10. To address issues of violence within the school, taking into account all relation such as: student-student, teacher-student and vice-versa, teacher-teacher, teacher-parents and vice-versa, manager-teacher and vice-versa.

Chapter V

DUTIES OF SOCIAL WELFARE INSTITUTIONS REGARDING IMPLEMENTATION OF PROTOCOL

Article 10

Duties of Ministry of Labor and Social Welfare

1. Duties of Ministry of Labor and Social Welfare are as follows:

1.1. To draft legislation, develop policies, strategies, minimum standards in the field of social and family services, against domestic violence, for protection of children victims of violence;

1.2. To supervise and inspect the quality of social and family services, including services for protection of children victims of violence;

1.3. To contract and purchase social services provided by NGOs that deal with prevention, shelter, protection and reintegration of children victims of violence;

1.4. To issue license for NGOs that have a mandate to protect children victims of violence;

Article 11

Duties of Municipalities and Centers for Social Work

1. Duties of the municipalities are as follows:

1.1. To manage social and family services in their municipalities (CSW);

1.2. They may contract and purchase social services provided by NGOs that deal with protection of children victims and perpetrators of violence;

2. Duties of Centers for Social Work are as follows:

1.1. To manage the social and family services in their municipalities in accordance with the best interests of the child;

1.2. To protect all vulnerable children as well as children victims and perpetrators of violence;

1.3. To assign the case manager for each case and if necessary a monitoring person, too, who will evaluate the case and take all necessary actions in accordance with the mandate in order to provide protection, resocialization and welfare of children victims and perpetrators of violence;

1.4. When required to respond to the invitations for any ongoing proceedings in order to represent the best interests of the child;

1.5. To collaborate with schools to refer and mutually treat vulnerable cases that can be linked with violence towards and from children;

1.6. The case manager or the custodian must promptly evaluate the case and take all necessary actions in accordance with the mandate, guided by the highest interest of the child, in order to provide protection, resocialization and welfare of the child;

1.7. To provide support to the families to apply their responsibilities while children grow, offering them advises on positive parenting.

Chapter VI

DUTIES OF KOSOVO POLICE REGARDING IMPLEMENTATION OF PROTOCOL

Article 12

Duties of Kosovo Police

1. Duties of Kosovo Police are as follows:

1.1. To protect fundamental rights and freedom of all persons;

1.2. When requested by the institutions in central or local level, if there is reason to believe that the security of the person or persons performing public duties may be compromised due to the possible resistance over their work, the police are authorized to provide assistance to those persons during their performance of public duties;

1.3. To prevent, investigate and detect criminal offenses, protect life and property by providing safety and protection for children's rights;

1.4. To cooperate with the central and local institutions as well as the community in order to prevent and combat crime and increase security in institutions of pre-university education;

1.5. To contribute in raising awareness about the crime, negative occurrence and violent behavior in institutions of pre-university education;

1.6. To identify causes that violate public order and safety and recommend action plans addressing them to the competent authorities.

Article 13

Duties of Kosovo Police in Local Level

1. Duties of Kosovo Police in local level are as follows:

1.1. To work together with the community to solve problems such as: crime, negative occurrences and other matters of order and public safety;

1.2. To provide effective and visible presence in the community, increasing the number of police patrols in areas where there are large movement of people and goods such as schools, streets, train and bus stations, markets, large shopping centers, near touristic facilities, industrial buildings etc;

1.3. To establish cooperative partnerships with institutions of pre-university education by initiating activities to raise awareness among children about the nature of the crime, negative occurrences and violent behavior in the local community;

1.4. To perform regular patrols near schools, particularly in those schools where there is an expansion of negative occurrences;

1.5. To appoint its representatives to contact with educational institutions and other relevant stakeholders for the implementation of this Protocol;

Chapter VII

DUTIES OF JUDICIAL INSTITUTIONS REGARDING IMPLEMENTATION OF PROTOCOL

Article 14

Duties of Correctional Service of Kosovo

1. Duties of Correctional Service of Kosovo are as follows:

1.1. In cooperation between MEST and structures of pre-university institutions of education, to ensure that the level of safety in school environment within correctional institutions is increasing and the legal obligations towards children who have fallen in conflict with the law are fulfilled;

1.2. During the time that the juvenile is detained, to provide education that will raise the child's awareness about risk of involvement in crime and reduce the possibility of recidivism;

1.3. Services/treatment, respectively the post-release care program of juveniles shall be in accordance with the Juvenile Justice Code;

1.4. To strengthen vocational training centers

and provide new opportunities for minors targeting their adequate overall development.

Article 15

Duties of Probation Service of Kosovo

1. Duties of Probation Service of Kosovo are as follows:

1.1. To cooperate and coordinate actions with institutions of pre-university education and those who provide preventive services, with the aim of raising awareness of juveniles, parents and officials of the pre-university educational institutions on the importance of preventing domestic violence and the negative effects that violence can bring to children's future;

1.2. To cooperate with pre-university institutions of education and other institutions that are dealing with the re-integration of juveniles sentenced to alternative measures and sanctions.

Chapter VIII

DUTIES OF MEDICAL INSTITUTIONS REGARDING IMPLEMENTATION OF PROTOCOL

Article 16

Duties of Ministry of Health

1. Duties of Ministry of Health are as follows:

1.1. To ensure full access to health care at all levels and for all citizens, including children perpetrators and victims of violence;

1.2. To promote preventive health care and primary health care development;

1.3. To raise the awareness of citizens about healthy way of life and healthy development of children.

Article 17

Duties of Family Health Centers

1. Duties of Family Health Centers are as follows:

1.1. To provide adequate health services for children, including physical and laboratory examination, evaluate growth and psycho-physical development of the child, identify children who have experienced domestic violence or the consequences of it and neglected children;

1.2. Health workers who suspect or have evidence that a child is a victim of physical, sexual or psychological abuse, should treat the case with urgency and immediately report it to the Kosovo Police;

1.3. To provide the necessary care and health services, and if necessary specialized services for child victims and witnesses of violence, including physical and psychological rehabilitation;

1.4. To cooperate with institutions of pre-university education in providing professional support when addressing the topic of violence and its implications for health;

Chapter IX

DUTIES OF MEDIA IN IMPLEMENTATION OF PROTOCOL

Article 18

Duties of Media in Implementation of Protocol

1. Duties of Media in Implementation of Protocol are as follows:

1.1. To produce television programs that build a culture of respect for Child's Rights;

1.2. To produce television programs that educate/raise awareness among children and adults for Child's Rights; to promote child participation; to support positive parenting, to encourage non-violent values in society;

1.3. To produce programs that influence on development of personality and physical and mental skills of the child;

1.4. To produce programs that aim to increase respect of children for their parents, identity, language and their national values;

1.5. To promote active participation of the child in the informative environment and mass communication;

1.6. To obtain consent from the parents or legal custodians of children prior to each initiative or child's participation in the activities of the media/journalism, such as: photographing, interviewing the child, taking information from the child and other children's activities;

1.7. To ensure preservation of confidentiality on identified cases of violence in written and electronic media.

Chapter X

REPORTING OF VIOLENCE CASES IN PRE-UNIVERSITY EDUCATION INSTITUTIONS

Article 19

Obligation to Report Violence

1. Every public official or citizen who has reasonable suspicion or evidence that the child is suffering from physical, sexual or psychological abuse, shall immediately report it to the Kosovo Police.
2. Failure to act in compliance with this obligation is subject to prosecution under the law in force.

Article 20

Obligation to Report Violence in Educational Institutions

1. Each student, teacher, manager, parent and other professionals working in educational institutions that have grounded suspicions or evidence that the child is suffering or is a victim of any kind of violence described in Article 2 of this Protocol shall immediately report the incident to the school administration.

Chapter XI

PROCEDURES FOR RESOLVING CASES OF VIOLENCE IN THE SCHOOL AND REFERRING TO OTHER RESPONSIBLE INSTITUTIONS

Article 21

The Procedure for Resolving Cases of Violence

1. All cases of violence taking place in the school must immediately be investigated by the director of the pre-university educational institution, always taking into consideration the best interests of the child.
2. Educational institutions must deal with the case until it is resolved, taking into consideration that during the implementation of Child's Rights they are careful that execution of those rights does not violate the rights of other persons and it is not opposing to the public interest established by law in force.
3. Educational institutions must provide opportunity to all parties involved in the case and listen to them, so that they can give a statement about the facts and circumstances of the case, which are important in decision-making by educational institutions, to resolve the case within these institutions.
4. Director of Pre-University Educational Institution appoints case manager, who will be responsible to follow the case until its closure, while certain adequate professional bodies will be dealing with case itself.

5. The pre-university educational institution in collaboration with other government and non-government institutions creates mechanisms for informal peer to peer mediation as a method of resolving conflict created as a result of violence.

6. Party that believes that the decisions made by the bodies of pre-university education institution was in violation of rights guaranteed, may submit an appeal in accordance with the law that is in force.

Article 22

Reporting the Case to the Kosovo Police

1. Pre-university educational institution shall report the case to the police without previously taking statements from the involved parties when there is a grounded suspicion that a child is a victim or witness of the criminal offense, when it is in a best interest of the child and when due to intensity of violence, there is a need for intervention by the Kosovo Police.

2. The police can be reported verbally or by telephone, or through other means of communication about the incidents of violence, after reporting the case, the school director has to fill the form in Annex 1 of this Protocol and send it to the police.

3. Police Officer that deals with the case must immediately take action in accordance with anticipated legal proceedings.

Article 23

Reporting the case to the Center for Social Work

1. The pre-university educational institution shall report the case to the Centre for Social Work when becoming aware that child is in need for care and treatment of professional services based on the mandate foreseen by law.

2. The case shall be reported to the CSW in written (by filling out the form under Annex 1 of this Protocol) immediately after becoming aware that the child needs social protection.

3. The case manager from the Centre for Social Work, within a period of 30 days commencing the date that the case was received, has to notify in written the director of the pre-university educational institution on the measures that are taken to provide help for the child. Upon receiving information from the CSW, the status of the case is assessed (open/closed).

Article 24

Reporting the Case to the Family Health Center

1. The pre-university educational institution shall report the case of violence to Family Health Center when it comes to the conclusion that the child needs treatment by a health service based on the mandate foreseen by law.

2. The case shall be reported to the Family Health Center in written (by filling out the form

under Annex 1 of this Protocol) immediately after being aware that the child has a need for health care/treatment.

3. Health institution, immediately after providing the treatment shall notify the director of the pre-university educational institution about the actions undertaken to help the child. Upon receiving information from the FHC, the status of the case is assessed (open/closed).

4. Same action procedures foreseen for FHC are also valid for other cases treated in Emergency Centers and other health care centers.

Chapter XII

REGISTER OF CASES OF VIOLENCE IN PRE-UNIVERSITY EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Article 25

Gathering, Archiving and Analyzing Data in the Pre-University Educational Institutions

1. Director of Pre-University Educational Institutions is obligated to obtain, archive and analyze data on the violence occurred in the institution that he/she manages, in the best possible way.

2. Register of the cases of violence in the pre-university educational institutions is kept in accordance with Annex 1 of this Protocol and it is confidential.

3. It is strictly forbidden to make any kind of modification of the register of cases in the

schools, as well as the comprehensive report forms for MED (Annex 1 and 2 of this Protocol), unless Prime Minister decides differently.

4. Director of the pre-university educational institution based on the register of the cases, pursuant to paragraph 2 of this Article, by using Annex 2 of this Protocol reports the Municipal Directorate for Education.

5. Report to MED shall be submitted twice a year: one week after the end of the first school's semester and one week after the end of the second school's semester.

6. Director of the pre-university educational institution is responsible to report statistical data on cases of violence by using Annex 2 of this Protocol in electronic/online version (institutions that have internet access) or hard copy/offline (institutions that do not have internet access).

7. Upon the completion of the educational level, data regarding children victims or perpetrators of violence, will be deleted from the register of the cases of violence in the pre-university education institutions.

8. Steering Committee of pre-university educational institution, in close cooperation with the Council of Students and Parents shall analyze the data on occurred violence within the respective institution, and suggest measures for further proceedings.

Article 26

Gathering, Archiving and Analyzing Data in the Municipality Directorates for Education

1. Municipal Directorate for Education is responsible for collecting, processing and entry of data received by educational institutions.
2. Comprehensive reports of violence drafted by the pre-university educational institutions shall be summarized based on the form in Annex 3 of this Protocol.
3. It is strictly forbidden to make any kind of modification of the comprehensive reporting forms for MED and EMIS-MEST (Annexes 2 and 3 of this Protocol) unless Prime Minister decides differently, with exception of those modifications permitted by the Article 26, paragraph 4.
4. Modifications by MED are allowed for cells G3 and K3, that are associated with the dates of the reporting period, as appropriate, cell C5 in relation to the names of the municipalities as well as cells B9 to B58 regarding the names of the schools, in the “**Statistical summary**” sheet, Annex 2 of this Protocol, without prior approval of the Prime Minister.
5. Reports to MEST shall be submitted twice a year, three weeks after the end of the first school’s semester, and three weeks after the end of the second school’s semester.
6. Municipal Education Directorate, after analyzing the data takes concrete measures as appropriate.

Article 27

Gathering, Archiving and Analyzing Data in the Ministry of Education, Science and Technology

1. Ministry of Education, Science and Technology/Office for Statistics is responsible for collecting, processing and dissemination of data.
2. It is strictly forbidden to make any kind of modification of the comprehensive reporting forms for SMEI-MEST (Annex 3 to this Protocol) unless Prime Minister decides differently, other than those modifications permitted by Article 27, paragraph 3.
3. Modifications by EMIS-MEST are allowed in the cells G3 and K3, that are associated with the dates of the reporting period, as appropriate, as well as cells from B9 to B46 regarding the names of municipalities in the “**Statistical Summary**” sheet, in Annex 3 of this Protocol without the prior approval of the Prime Minister.
4. MEST, after data analysis shall direct its policies on the prevention of violence in the pre-university educational institutions.

Chapter XIII

FINAL PROVISIONS

Article 28

Implementation

1. This Protocol shall be applied:
 - 1.1. By all pre-university educational institutions (public and private), the Municipal Directorates for Education and the Ministry of Education, Science and Technology;
 - 1.2. By the Centers for Social Work, the Municipal Directorates for Health and Social Welfare and the Ministry of Labor and Social Welfare;
 - 1.3. The Kosovo Police (central and local level);
 - 1.4. The Correctional Service of Kosovo, the Kosovo Probation Service, the Ministry of Justice;
 - 1.5. The Family Health Center, the Ministry of Health;
 - 1.6. Electronic and written media.

Article 29

Monitoring the Implementation of the Protocol

1. Office of Good Governance/Office of the Prime Minister is obliged to cooperate, coordinate and monitor implementation by all responsible institutions of this Protocol and in accordance with available human and financial resources, help the same in fulfilling their obligations set by this Protocol.

2. Education Inspectorate shall inspect, supervise, monitor and evaluate the implementation of the Protocol at all levels of pre-university education.

Article 30

Criminal Liability

1. Violations of the provisions of this Regulation, in cases when they are considered a criminal offense, are punishable under provisions of the Criminal Code.

Article 31

Annexes to the Regulation

1. The annexes attached are integral to this Regulation:
 - 1.1. Annex 1: School Case Registry 1;
 - 1.2. Annex 2: Comprehensive report of cases of violence in pre-university institutions at the municipal level;
 - 1.3. Annex 3: Comprehensive report of cases of violence in pre-university institutions at the national level

Article 32
Entry into Force

This Regulation shall enter into force (7) seven days after it is signed by the Prime Minister of Republic of Kosovo.

Hashim Thaçi

Prime Minister of Republic of Kosovo.

____/ ____/2013

Vlada Republike Kosova,

Na osnovu člana 93 (4) Ustava Republike Kosovo, U skladu sa članom 4 zakona br.04/L-032 za Pred Univerzitetske Obrazovanje u Republici Kosova (Službeni List br.17, od 16.09.2011), i sa članom 19 (6.2.) Pravilnika o Radu Vlade Br. 09/2011 (SL, Br.15, 12.09.2011),

Usvaja:

UREDBA - VRK BR. 21/2013 ZA PROTOKOL O SPREČAVANJU I OBRAĆANJU NASILJA U PRED-UNIVERZITETSKIM USTANOVAMA OBRAZOVANJA

Poglavlje I OPŠTE ODREDBE

Član 1

Svrha i obim primene protokola

1. Ovaj Protokol:

1.1. Utvrđuje obaveze, razjašnjava uloge i procedure institucija za sprečavanje, identifikaciju, prikupljanje podataka, upućivanje, tretman i prijavljivanje nasilja nad decom u pred-univerzitetskim ustanovama obrazovanja;

1.2. Jača institucionalnu i multidisciplinarnu saradnju kako bi se zaštitila parva dece i zaštitila deca od nasilja.

Član 2 Definicije

1. Za svrhu ovog protokola, dole navedeni pojmovi imaju sledeća značenja:

1.1. **“Dete”**- podrazumeva: svako ljudsko biće mlađe od 18 godina osim u slučajevima kad se punoletstvo stiče ranije u skladu sa važećim zakonima;

1.2. **“Nasilje”**- podrazumeva: “Sva fizička i/ili emotivna zlostavljanja, seksualne zloupotrebe, zanemarivanje ili nemarno postupanje, korišćenje za komercijalne svrhe ili sve vrste korišćenja koje dovode do moguća ili stvarna oštećenja zdravlja, opstanka, razvoja ili dostojanstva”;

janstva deteta u kontekstu odnosa odgovornosti, poverenja ili moći”;

1.3. **“Nasilje”**- uključuje ali se ne ograničava na namerna dela ili radnje koje jedna osoba čini drugoj, kao što su: upotreba fizičke sile, psihički pritisak, svako delo koje nanosi ili preti fizički ili psihički bol; izazivanje osaćaja straha, ličnog ugrožavanja, ugoržavanja dostojanstva; fizički napad bez obzira na posledice; vređanje, psovanje, nazivanje pogrdnim imenima i druge vrste grubog zastrašivanja; ponavljanje ponašanja u cilju degradiranja druge osobe; postavljanje druge osobe u situaciju u kojoj bi se ta osoba uplašila za svoje fizičko, emocionalno i ekonomsko stanje;

1.4. **“Fizičko nasilje”** - podrazumeva bilo koji oblik fizičkog zlostavljanja, uključujući tuču bilo kojim sredstvom, udarac šamareom ili drugim sredstvima, zatezanje grla i sva druga dela koja izazivaju fizičku bol;

1.5. **“Verbalno nasilje”** –podrazumeva korišćenje reči koje uzrokuju štetu na osobu koja se doživljava. Verbalno nasilje znači: vika, vređanje, pretnja, zastrašivanje, ponižavanje, degradacija, korišćenje uvredljivih reči kao oblik komunikacije. Verbalno nasilje je takođe negativni iskaz o osobi ili u vezi sa osobom;

1.6. **“Zlostavljanje”** –podrazumeva sve oblike fizičkog i/ili emotivnog zlostavljanja, seksualno zlostavljanje, zanemarivanje ili nemarno postupanje ili korišćenje za komercijalne svrhe ili bilo koje korišćenje koje dovodi do realnog ili

mogućeg narušavanja zdravlja deteta, opstanka, razvoja ili dostojanstva deteta u kontekstu odnosa odgovornosti, poverenja ili moći;

1.7. **“Nemarnost”** – podrazumeva ne-obezbeđivanje životnih uslova za razvoj deteta od strane roditelja ili zakonitog staratelja iako oni imaju mogućnosti za to a koje se tiče: zdravlja, obrazovanja, emocionalnog razvoja, ishrane, stanovanja i sigurnim životnim uslovima, psihičke podrške, itd, koje vode do oštećenja fizičke, psihičke, moralne i društvene dobrobiti deteta;

1.8. **“Međusobno maltretiranje vršnjaka”** –podrazumeva agresivna i nepoželjna ponašanja dece školskog uzrasta koja se od strane države obuhvaćaju u realnoj ili uočenoj neuravnoteženosti. Ponašanje se može ponoviti ili postoji potencijalna mogućnost o ponovi tog ponašanja tokom vremena;

1.9. **“Seksualno nasilje”** -podrazumeva: svaki seksualni čin, svaki pokušaj za seksualni čin, neželjeni seksualni komentari, činovi trgovine ljudskih bića ili dela usmerena protiv seksualnosti osobe, koristeći pretnju kazne od bilo kog lica bez obzira na njegov odnos sa žrtvom, u svim okolnostima uključujući i dom i posao ali ne ograničavajući se na to;

1.10. **“Seksualno zlostavljanje”** – podrazumeva izražavanje zlostavljanja unutar kuće ili familije, ali ne isključuje slučajeve zlostavljanja od strane lica izvan porodice koristeći prednosti položaja, bilo ono društveno ili zvanično, za seksualnu korist od zlostavljene žrtve;

1.11. **“Komercijalno seksualna eksploatacija”** – podrazumeva prisiljavanje žrtve od strane pojedinih osoba za razvoj seksualnih aktivnosti. Ovde se takođe uključuju slučajevi dečije prostitucije i dečije pornografije;

1.12. **“Digitalno nasilje”** – podrazumeva bilo koji oblik slanja poruka putem interneta ili mreže mobilnih telefona. Ono ima za cilj povredu, uznemiravanje ili bilo koji drugi vid štete detetu koje se ne može odbraniti od takvih dela. Prikazuje se u vidu video ili tekstualnih poruka, fotografija ili poziva;

1.13. **“Psihičko/ emotivno nasilje”** – podrazumeva radnje koje izazivaju ili imaju veliku mogućnost da izazovu štetu po zdravlje ili fizičkom, mentalnom, duhovnom, moralnom ili društvenom razvitku deteta. Ova dela mogu biti pod kontrolom roditelja ili jedne osobe koja ima odgovornost, poverenje ili ima moć i obuhvataju ograničenje kretanja, podsmeh, klevetanje, okrivljavanje, pretnje, zastrašivanje, diskriminaciju, podsmevanje ili drugih oblika ne-fizičkog neprijateljstva ili odnosa odbijanja;

1.14. **“Pred-univerzitetska institucija obrazovanja”** – podrazumeva svaku obrazovnu ustanovu ili instituciju obuke koja pruža obrazovne usluge u svim nivoima: 0 – predškolsko obrazovanje, 1 – osnovno obrazovanje, 2- niže srednje obrazovanje, 3 – više srednje obrazovanje i 4 - postsekundarno obrazovanje;

1.15. **“Prostor unutar i van središta institucije”** – podrazumeva prostor unutar i van središta

škole gde se odvija edukativno-obrazovan rad kao i druge van-školske aktivnosti;

1.16. **“ISCED”** - znači Međunarodni Standardi za Klasifikaciju Obrazovanja, usvojeni od strane UNESCO-a, u 29 - oj sednici Generalne konferencije, održanoj u novembru 1997 godine a kasnije izmenjeni;

1.17. **“Registar slučajeva u pred-univrsitet-skim institucijama obrazovanja”** – podrazumeva bazu podataka u kojoj se registruju slučajevi nasilja prijavljeni u pred-univrsitet-skim institucijama obrazovanja, upisan kao 1 Aneks ovog Protokola;

1.18. **“Rezime podataka ODO”** – podrazumeva obrazac za izveštaje koji se koristi od strane direktora pred-univrsitet-ske institucije zbog periodičnog izveštavanja u Opštinskom direktoratu za obrazovanje o broju prijavljenih slučajeva nasilja u instituciji koju on/ona upravlja, upisan kao aneks2 ovog protokola;

1.19. **“Rezime podataka SUIO-MONT”** – podrazumeva obrazac za izveštaje koji se koristi od strane Opštinskog direktorata za obrazovanje zbog periodičnog izveštavanja Jedinici sistema za upravljanje informacije o obrazovanju (dalje u tekstu SUIO-MONT) obroju prijavljenih slučajeva nasilja u opštini koju on/ona upravlja, upisan kao aneks3 ovog protokola.

Poglavlje II

PRINCIPI I STEPENI ZAŠTITE

Član 3

Principi protokola

1. Protokol obuhvata:

1.1. Svu decu, bez diskriminacije i bez obzira na porodični status, etničko poreklo i bilo koje društvene ili individualne karakteristike deteta (rasa, boja, pol, jezik, veroispovest, nacionalnost, itd) i njegove familije;

1.2. Svu decu čija je dobrobit ugrožena, decu u neposrednoj opasnosti za život, decu koja su žrtve nasilja i zlostavljanja i decu koja se smatraju u riziku od nasilja i zlostavljanja;

1.3. Decu u svim situacijama:

1.3.1. U familiji (biološkoj i starateljskoj);

1.3.2. Van familije ili u ustanovama gde deca borave privremeno ili trajno (škola, predškolske institucije, odmarališta, dnevni centri, dečiji domovi ili druge ustanove za socialnu zaštitu dece, itd).

Član 4

Stepeni zaštitnih mreža

1. Institucije koje se bave prevencijom i reagovanjem na akte nasilja u ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja klasifikovani su na seldecim nivoima:

1.1. Interna mreža odbrane: Predškolsko obra-

zovanje – (Direktor ustanove, Roditeljsko veće) i Škole(Direktor škole, Savet roditelja, Školski odbor, Savet učenika);

1.2. Spoljna mreža odbrane: Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije (dalje u tekstu: MONT)- (Sektor inspekcije obrazovanja u regionu), Savet roditelja Kosova, Savet učenika na nacionalnom nivou), Opštinskidirektorat obrazovanja (dalje u tekstu: ODO) - (Savet učenika i Savet roditelja na nivou opštine, dotičan službenik za prava dece), Direktorat za zdravlje i socialnu zaštitu (dalje u tekstu: DZSD)- (Centar za socialni rad (dalje u tekstu: CSR), Centri porodičnogzdravlja(dalje u tekstu: CPZ), Ministarstvo pravde (dalje u tekstu: MP)- (Probaciona služba Kosova (dalje u tekstu: PSK), Popravna služba Kosova (dalje u tekstu: PSK)), Kosovska Policija(u daljem tekstu: KP)kao i ostali Pomoćni mehanizmi- (Mediji, institucija Ombudspersona,nevladine organizacije koje se bave pravima deteta i problemima nasilja u školama).

Poglavlje III

OBAVEZE INSTITUCIJA ZA SPREČAVANJE I ODGOVOR NA NASILJE

Član 6

Opšte obaveze institucija za primenu protokola

1. Institucije iz člana 4 ovog protokola imaju sledeće zadatke:

1.1. Sprečavanje nasilja nad decom;

1.2. Uspostavljanje međuinstitucionalne saradnje zasnovanoj na međusobnom poverenju i sprovođenju zajedničkog cilja, za koordinirani rad, razmenu dotičnih informacija;

1.3. Da se u razvojnim planovima i u planovima delovanja definišu ciljevi, mere i sistematske aktivnosti koje će doprineti prevenciji svih oblika;

1.4. Da se odrede/zaposle stručnjaci u odgovarajućim oblastima koji su sposobni da spreče, pronađu i efikasno reaguju na slučajeve nasilja nad decom;

1.5. Štetne posledice koje imaju svi oblici nasilja nad decom trebaju biti opšte poznate;

1.6. Da se radi na povećavanju svesti javnosti o štetnom uticaju nasilja na decu i njene implikacije za porodicu, društvo i državu;

1.7. Kad se dete bude indetifikovalo da je vršilac ili žrtva nasilja ili iz bilo kog drugog razloga ima potrebu za socijalne usluge, dužni su da predmet upute u Centar za socijalni rad;

1.8. Da se blisko saraduje sa vladinim i nevladinim ustanovama, bilo da su lokalne ili međunarodne, koje razvijaju programe za sprečavanje nasilja u edukativno-obrazovnim ustanovama.

Poglavlje IV

DUŽNOSTI EDUKATIVO-OBRAZOVNIH USTANOVA ZA SPROVOĐENJE PROTOKOLA

Član 7

Obaveze Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije

1. Obaveze Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije su sledeće:

1.1 Razviti politike i utvrditi mere koje sprečavaju sve vrste nasilja u školama, kao i kazne za one koji podstiču na nasilje i vrše dela nasilja, napadaju bezbednost u školama i ometaju razvoj ličnosti pojedinca;

1.2. Nadzirati i ispitati funkcionisanje obrazovnog sistema, obezbeđujući vladavinu zakona i drugih pravnih akata u oblasti pred-univerzitetskog obrazovanja a među njima i one koji sankcionišu nasilje u školama i sprovođenje protokola;

1.3. Obezbeđivati sadržaj, nastavni plan i program u vezi sa pitanjima bezbednosti i sprečavanje nasilja;

1.4. Pravilno proceniti podatke/stepen pojave nasilja u ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja, da preduzmu mere koje su odgovarajuće i efikasne u sprečavanju i tretmanu nasilja;

1.5. Saradivati sa Ministarstvom pravde, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Ministarstvo rada i socijalne zaštite, kako bi se postigao razvoj aktivne politike o obrazovanju, obuci i socijalnoj

integraciji dece/maloletnika koji su upali u sukobu sa zakonom ;

1.6. Sarađivati sa Svetom roditelja Kosova i Svetom učenika na tretiranju prava dece unutar obrazovnog sistema;

1.7. Pomoći ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja u proceni i samo-proceni bezbednosne situacije u četini.

Član 8

Obaveze Opštinskog direktorata za obrazovanje

1. Obaveze Opštinskog direktorata za obrazovanje, su sledeće:

1.1. Stvarati humane sredine, atraktivne i prijateljski nastrojene u jaslicama, obdaništima i školama, kako bi se garantovala sigurnost i sprečavanje svih oblika nasilja;

1.2. Koordinirati rad Saveta roditelja i Saveta učenika kao i lokalnih i međunarodnih organizacija za rešavanje problema nasilja u školama;

1.3. Sprovesti istraživanje o stanju prava deteta iz perspektive sprečavanja i otklanjanja dela nasilja u svim odnosima unutar obrazovnih ustanova;

1.4. Usvojiti uredbe obrazovnih ustanova inadgledati njihovo sprovođenje;

1.5. Sarađivati sa policijom, Opštinskim svetom za bezbednost, Centrom za socijalni rad, Centrom porodičnog zdravlja i drugih partnera kao i sa zajednicom, stvarajući sigurnost unutar i oko obrazovnih ustanova;

1.6. Osigurati uspostavljanje i održavanje ograde obrazovnih institucija;

1.7. Postaviti kamere u edukativo-obrazovnim ustanovama.

Član 9

Obaveze predškolskih i školskih ustanova

1. Obaveze predškolskih i školskih ustanova su sledeće:

1.1. Omogućiti sprovođenje internih pravila koja definišu zadatke i odgovornosti svakog pojedinca u okviru predškolske ustanove/obdaništu/školi;

1.2. Sarađivati sa Svetom roditelja i Svetom učenika za konkretne inicijative i akcije za prevenciju i upućivanje slučajeva nasilja u nivoima 2 i 3 ISCED-a;

1.3. Sarađivati na raznim projektima sa nevladinim organizacijama koje razvijaju programe protiv nasilja u svim odnosima u obrazovnim ustanovama;

1.4. Sprovoditi van-kurikularne aktivnosti, kao što su: predavanja, tribine, umetničke aktivnosti sa temom **“protiv nasilja”**;

1.5. Imati postavljene kutije o pravima deteta/kutije prigovora i žalbi. One se trebaju otvoriti shodno odgovarajućim pravilima u ustanovi;

1.6. U slučaju sumnje dnevni redari i razredne starešine trebaju proveravati učenike kako bi se izbeglo nošenje hladnih oružje i droga;

1.7. Identifikovati decu koja su u potencijalnom riziku za ispoljavanje nasilničkog ponašanja i onih koji su zanemareni od porodice i obezbediti saradnju sa relevantnim institucijama kako bi se osigurala njihova podrška;

1.8. Obezbediti podizanje svesti dece za rešavanje međusobnih sporova kroz neformalna posredovanje od strane njihovih vršnjaka;

1.9. Raspravljati u školama, u sastancima sa roditeljima o problemima nasilja;

1.10. Raspravljati u školama o problemima nasilja, uzimajući u obzir sve odnose: učenik-učenik, nastavnik-učenik i obrnuto, nastavnik-nastavnik, nastavnik- roditelji i obrnuto, rukovodilac- nastavnik i obrnuto.

Poglavlje V

OBAVEZE INSTITUCIJA ZA SOCIALNU ZAŠTITU ZA PRIMENU PROTOKOLA

Član 10

Obaveze Ministarstva rada i socialne zaštite

1. Obaveze Ministarstva rada i socialne zaštite su sledeće:

1.1. Izraditi zakone, razvijati politike, strategije, minimalne standarde u oblasti socialnih i porodičnih usluga, protiv nasilja u porodici i za zaštitu dece žrtve nasilja;

1.2. Nadzirati i ispitati kvalitet socialnih i porodičnih službi, uključujući i službu za zaštitu dece žrtve nasilja;

1.3. Ugovoriti i kupiti socialne usluge od strane nevladinih organizacija za sprečavanje, sklonište, zaštitu i reintegraciju dece žrtve nasilja;

1.4. Licencirati NVO koje imaju mandat da štite decu žrtve nasilja;

Član 11

Obaveze opštine i Centra za socialni rad

1. Obaveze opštine su sledeće:

1.1. Da upravljaju socialnim i porodičnim službama u svom opštinskom nivou (CSR);

1.2. Mogu ugovoriti i kupiti socialne usluge od NVO za zaštitu dece žrtve i vršilaca nasilja;

2. Obaveze Centra za socialni rad su sledeće:

1.1. Upravljati socialnim i porodičnim službama na svom lokalnom nivou u skladu sa najboljim interesima deteta;

1.2. Zaštititi svu decu koja se nalaze u stanju socialne potrebe, takođe i decu žrtve i vršilaca nasilja;

1.3. Odrediti menadžera predmetaza svaki slučaj i ako je potrebno staratelja koji će proceniti slučaj i preduzeti sve neophodne mere u skladu sa mandatom kako bi se obezbedila zaštita, resocializacija i dobrobit dece žrtve i vršilaca nasilja;

1.4. Odgovarati na pozive za predstavljanje najboljih interesa deteta u svakom postupku koji se održava za njih, kada je to potrebno;

1.5. Sarađivati sa školama koje trebaju proslediti potencijalne slučajeve koji mogu biti povezani sa nasiljom nad decom i od dece kao i međusobno sa školama ih tretirati;

1.6. Menadžer predmeta ili Organ starateljstva odmah proceniti slučaj i preduzeti sve potrebne radnje u skladu sa mandatom i pod vođstvom najvišeg interesa deteta, obezbediti zaštitu, resocializaciju i dobrobit dece;

1.7. Podržati porodice u sprovođenju svoje odgovornosti za podizanje dece, nudeći savete o pozitivnom roditeljstvu.

Poglavlje VI

OBAVEZE KOSOVSKE POLICIJE ZA PRIMENU PROTOKOLA

Član 12

Obaveze Kosovske Policije

1. Obaveze Kosovske Policije su sledeće:

1.1. Štititi osnovna prava i slobode svih lica:

1.2. Na zahtev institucija centralne ili lokalne vlade, policija je ovlašćena da pruži pomoć u vršenju javnih funkcija, kada postoji razlog da se veruje da bezbednost lica koja vrše javna ovlašćenja može biti ugrožena zbog mogućeg otpora nad njihovim postupcima;

1.3. Sprečavati, vršiti istragu i otkrivati krivična dela, štiti život i imovinu obezbeđujući sigurnost i zaštitu dečjih prava;

1.4. Sarađivati sa centralnim, lokalnim institucijama i zajednicama za sprečavanje i borbu protiv kriminala kako bi se povećala bezbednost u ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja;

1.5. Doprineti podizanju svesti o prirodi kriminala, negativnih pojava i nasilničkog ponašanja u ustanovama pred - univerzitetskog obrazovanja;

1.6. Identifikovati uzroke koji narušavaju javni red i bezbednost i preporučiti planove delovanja nadležnim organima.

Član 13

Obaveze Kosovske Policije na lokalnom nivou

1. Obaveze Kosovske Policije na lokalnom nivou su sledeće:

1.1. Raditi zajedno sa zajednicom na rešavanju problema kao što su kriminal, negativne pojave i druga pitanja reda i javne bezbednosti;

1.2. Nuditi efektivnu i vidljivu prisutnost u zajednici povećavajući broj policijskih patroliranja na mestima gde je veliki promet ljudi idobara, kao što su: škole, trgovi, železničke i autobuske stanice, pijace, veliki tržni centri, blizu značajnih turistički, industrijski objekata, itd;

1.3. Uspostaviti partnersku saradnju sa ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja, inicirajući aktivnosti na podizanju svesti kod dece o prirodi zločina, negativnih pojava i nasilničkog ponašanja u lokalnoj zajednici;

1.4. Obavljati redovne patrole u blizini škola, naročito u onim školama u kojima postoji povećanje negativnih pojava;

1.5. Imenovati svoje predstavnike, kontakt osobe za obrazovne ustanove i druge relevantne partnere za sprovođenje ovog protokoll.

Poglavlje VII

OBAVEZE INSTITUCIJA PRAVDE ZA SPROVOĐENJE PROTOKOLA

Član 14

Obaveze Popravne službe Kosova

1. Obaveze Popravne službe Kosova su sledeće:

1.1. U saradnji sa MONT-om i strukturama ustanova pred-univerzitetskog obrazovanja osigurati da u školskom okruženju unutar popravnih institucija poveća nivo bezbednosti i da se ispunе zakonske obaveze prema deci koji su upali u sukobu sa zakonom;

1.2. Dok je maloletnik pritvoren, pružiti mu obrazovanje koje će uticati na svest maloletnika o riziku od umešanosti u kriminal i smanjiti mogućnost recidivizma;

1.3. Pružiti usluge/postupati prema maloletnicima u skladu sa Zakonom o maloletničkoj pravosuđu, odnosno programu nakon otpusta;

1.4. Jačati centre za stručnu obuku i pružati nove mogućnosti za maloletnike ciljajući na njihov ukupan i adekvatan razvoj.

Član 15

Obaveze Probacione službe Kosova

1. Obaveze Probacione službe Kosova su sledeće:

1.1. Sarađivati i koordinirati delovanje sa ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja i onih koji pružaju preventivne usluge sa ciljem podizanja svesti dece, roditelja i zvaničnika institucija pred-univerzitetskog obrazovanja o značaju sprečavanja nasilja u porodici i negativnim efektima koje ono donosi u budućnost dece;

1.2. Sarađivati sa institucijama pred-univerzitetskog obrazovanja i drugim institucijama koje imaju za cilj resocijalizaciju i reintegraciju u društvo maloletnike koji su osuđeni alternativnim merama.

Poglavlje VIII

OBAVEZE ZDRAVSTVENIH INSTITUCIJA ZA SPROVOĐENJE PROTOKOLA

Član 16

Obaveze Ministarstva zdravlja

1. Obaveze Ministarstva zdravlja su sledeće:

1.1. Obezbediti pun pristup zdravstvenoj zaštiti na svim nivoima i za sve građane, uključujući decu žrtve ili vršiocе nasilja;

1.2. Promovisati preventivnu zdravstvenu zaštitu i razvoj primarne zdravstvene zaštite;

1.3. Podići svest građana o zdravom načinu života i zdravom razvoju dece.

Član 17

Obaveze Centra porodične medicine

1. Obaveze Centra porodičnog zdravlja su sledeći:

1.1. Obezbediti adekvatne zdravstvene usluge za decu, uključujući i fizički pregled, procenu psiho-fizičkog rasta i razvoja deteta, identifikaciju dece koja su doživela nasilje ili posledice nasilja nad njim i zanemarenu dece;

1.2. Zdravstveni radnici koji sumnjaju ili imaju dokaze da je dete žrtva fizičkog, seksualnog ili psihološkog zlostavljanja, treba tretirati takav slučaj kao hitan i to odmah prijaviti Kosovskoj policiji;

1.3. Obezbediti negu i neophodnu zdravstvenu uslugu, a po potrebi i specijalizovane usluge za decu žrtve i svedoke nasilja, uključujući i usluge za fizičku i psihološku rehabilitaciju;

1.4. Sarađivati sa ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja u pružanju stručne podrške koji se tiče nasilja i njegovih implikacija na zdravlje ;

Poglavlje IX

OBAVEZE MEDIJA U SPROVOĐENJU PROTOKOLA

Član 18

Obaveze Medija u sprovođenju protokola

1. Obaveze Medija u sprovođenju protokolasa sledeće:

1.1. Ostvarivati televizijske programe/emisije koji izgrađuju kulturu poštovanja prava deteta;

1.2. Ostvarivati televizijske programe/emisije za obrazovanje/povećanje svesti dece i odraslih za prava deteta, podsticanje učešća dece, podrška pozitivnim praksama roditeljstva, da se podstiču vrednosti u društvu koje nisu nasilne;

1.3. Ostvarivati programe/emisije koji utiču na razvoj potencijala ličnosti i fizičkih i psihičkih sposobnosti deteta;

1.4. Ostvarivati programe/emisije koji imaju u cilju povećati poštovanje deteta prema roditeljima, identitetu, jeziku i njihovim nacionalnim vrednostima;

1.5. Promovisati aktivno učešće deteta u sredini informisanja i masivne komunikacije;

1.6. Za svaku inicijativu ili učešće deteta u delatnosti medijuma/novinarstva kao što je: slikanje, intervjuisanje deteta, uzimanje podataka od deteta i ostalih aktivnosti za decu, mora se predhodno uzeti odobrenje od roditelja ili zakonskih staratelja za decu;

1.7. Osigurati očuvanje poverljivosti o identifikovanim slučajevima nasilja u pisanim i elektronskim medijumima.

Poglavlje X

PRIJAVLJIVANJE SLUČAJEVA NASILJA U PRED UNIVERZITETSKIM USTANOVAMA OBRAZOVANJA

Član 19

Obavezaprijavlivanja nasilja

1. Svaki javni službenik ili građanin koji ima osnovanu sumnju ili dokaze da dete pati od fizičke, seksualne ili psihološke zloupotrebe, dužan je da odmah prijavi slučaj Kosovskoj Policiji.
2. Neizvršavanje oveobaveze podrazumeva krivično gonjenje na osnovu zakona na snazi.

Član 20

Dužnost prijavljivanja nasilja u obrazovno-edukativnim institucijama

1. Svaki džak, nastavnik, upravnik (direktor), roditelj i drugi radnici u obrazovnim institucijama koji imaju osnovanu sumnju ili dokaz da dete pati ili je žrtva bilo koje vrste nasilja opisanog u Članu 2 ovog Protokola mora odmah prijaviti slučaj u školskoj upravi.

Poglavlje XI

PROCEDURAIZBORA SLUČAJEVA NASILJA U ŠKOLI I OBRAČANJE OSTALIM ODGOVOR- NIM INSTITUCIJAMA

Član 21

Procedura izbora slučaja nasilja u školi

1. Svi prijavljeni slučajevi nasilja u školi se moraju odmah ispitati od strane direktora obrazovne pred-univerzitetske institucije, uvek uzimajući u obzir najbolji interes deteta.
2. Obrazovne ustanove moraju se baviti sa slučajem dok se on ne reši ali biti pažljivi da tokom sprovođenja dečijih prava neoštete prava ostalih osoba i da nisu u suprotnosti sa javnim interesima određenim zakonom u snazi.
3. Obrazovne ustanovemoraju dati prostora i saslušati sve strane koje su uključene u slučaju, tako da oni imaju mogućnost da daju izjave oko činjenica i okolnostima slučaja, a koji su važni u donošenju odluka od strane obrazovnih ustanova da bi rešili slučaj unutar ovih institucija.
4. Direktor ustanove pred-univerzitetskog obrazovanja određuje menadžera/odgovornog za slučaj, koji će biti odgovoran da prati slučaj do njegovog zatvaranja, dok se određene adekvatne ekipe bave sa samim slučajem.
5. Obrazovanja u saradnji sa ostalim vladinim i ne- vladinim institucijama, stvara mehanizam za neformalno posredovanje između godišnjaka kao metodu za rešavanje konflikta koji je stvoren kao rezultat nasilja.

6. Strana koja smatra da je sa preduzetom odlukom od strane institucijskog tela pred-univerzitetskog obrazovanja došlo do kršenja garantovanih prava, može priložiti žalbu u skladu sa zakonskim osnovama koja su u snazi.

Član 22

Prijavlјivanje slučaja Kosovskoj Policiji

1. Ustanova pred-univerzitetskog obrazovanja mora prijaviti slučaj policiji bez predhodnog izjavljivanja strana u slučajevima kada postoji opravdana sumnja da je dete žrtva ili svedok krivičnog prekršaja, kada je u najvećem interesu deteta i kada je, zbog intenziteta nasilja i potrebe, intervencija Kosovske Policije neophodna.

2. Prijavlјivanje slučaja nasilja u policiji može se uraditi usmeno ili preko telefona, ili preko ostalih sredstva komunikacije. Nakon prijavljivanja slučaja, školski direktor treba ispuniti određeni formular iz aneksa 1 ovog protokola i da isti pošalje policiji.

3. policajac koji se bavi slučajem treba odmah da preduzme mere u skladu sa predviđenim zakonskim postupcima.

Član 23

Prijavlјivanje slučaja u Centru za socijalni rad

1. Ustanova pred-univerzitetskog obrazovanja mora prijaviti slučaj Centru za socijalni rad kada dođu do saznanja da je detetu potrebna zaštita i tretman od profesionalne službe na osnovu mandata određenim po zakonu.

2. Prijavlјivanje slučaja u CSR treba uraditi pismeno (sa popunjavanjem određenih formulara u aneksu 1 ovog protokola) odmah nakon saznanja da je detetu potrebna socijalna zaštita.

3. Menadžer slučaja iz Centra za socijalni rad, u okviru roka od 30 dana, od dana prijema slučaja, treba pismeno obavestiti direktora ustanove pred-univerzitetskog obrazovanja za mere koje su preduzete da bi se izašlo u susret i pomoći detetu. Sa primanjem informacija od strane CSR-a, ocenjuje se status slučaja (otvoren/zatvoren).

Član 24

Prijavlјivanje slučaja Centru za porodično zdravlje

1. Ustanova pred-univerzitetskog obrazovanja mora prijaviti slučaj nasilja Centru za porodično zdravlje kada dođu do saznanja da dete ima potrebu za tretman od strane zdravstvene službe na osnovu mandata određenim zakonom.

2. Prijavlјivanje slučaja Centru za porodično zdravlje treba uraditi pismeno (sa popunjavanjem određenih formulara u aneksu 1 ovog protokola) odmah nakon saznanja da je detetu potrebna zdravstvena nega/lečenje.

3. Zdravstvena ustanova, odmah nakon intervencije lečenja treba pismeno obavestiti direktora pred-univerzitetske ustanove obrazovanja za preduzete mere da bi se pomoglo detetu. Sa primanjem informacija od strane CPZ-a, ocenjuje se status slučaja (otvoren/zatvoren).

4. Iste procedure mera koje su određene za CPZ vrede i za slučajeve tretmana u Hitnim službama i ostalim Centrima za zdravstvenu pomoć.

Poglavlje XII

BELEŽENJE SLUČAJEVA NASILJA U INSTITUCIJE PRED-UNIVERZITETSKOG OBRAZOVANJA

Član 25

Čuvanje, arhiviranje i analiza podataka u ustanove pred-univerzitetskog obrazovanja

1. Direktor ustanove pred-univerzitetskog obrazovanja je obavezan da na najbolji mogući način sačuva, održava i analizira podatke o pojavljenom nasilju u ustnovi koju on/ona vodi.
2. Beleženje slučajeve nasilja u ustanovi pred-univerzitetskog obrazovanjase obavlja u skladu sa aneksom 1ovog protokola i on je poverljiv.
3. Strogo se zabranjuju bilo kakve modifikacije registru slučajeve u školi kao i formulara za rezime podataka za ODO (aneks 1 i 2 ovog protokola), samo ako Premijer odluči drugačije.
4. Direktor ustanovepred-univerzitetskog obrazovanja na osnovu registra slučajeve shodno stavci 2 ovog člana, izveštava Opštinski direktorat za obrazovanje poaneksu 2 ovog protokola.
5. Izveštavaj ODO se obavlja dva puta godišnje: nedelju dana nakon završetka prvog polugodišta i nedelju dana nakon završetka drugog polugodišta.

6. Direktor ustanove pred-univerzitetskog obrazovanjaje odgovoran da podnese izveštaj o statističkim podacima o slučajevima nasilja koristeći aneks 2 ovog protokola na elektronski način/online (ustanove koje imaju pristup internetu) ili fizičku kopiju/offline (ustanove koje nemaju pristup internetu).

7. Po završetkom nivoa obrazovanja podataci deteta vršioca ili žrtve nasilja se brišu iz registra slučajeve nasilja u ustanovama pred-univerzitetskog obrazovanja.

8. Rukovodeći odbor ustanove pred-univerzitetskog obrazovanja u bliskoj saradnji sa Svetom učenika i Svetom roditelja analizira prikazane podatke o nasilju u ustanovi u kojoj posluje, i predlaže mere za dalji postupak.

Član 26

Osiguranje, arhiviranje i analiza podataka u Opštinskim direktoratima za obrazovanje

1. Opštinski direktorat za obrazovanje je odgovoran za obezbeđivanje, obradu i unos podataka dobijenih od obrazovnih ustanova.
2. Sažeti izveštaji o identifikovanom nasilju od strane ustanova preduniverzitetskog obrazovanja predstavljaju se na osnovu formulara u aneksu 3. ovog protokola.
3. Strogo je zabranjen bilo kakav oblik modifikacije formulara izveštavanja za ODO i SMIO-MONT (aneksi 2 i 3 ovog protokola), samo ako Premijer odluči drugačije, i izuzetcisu dozvoljeneizmenepo članu 26, stavka 4.

4. Dozvoljavaju se modifikacije od ODO, ćelije G3 i K3 vezano sa datumom perioda izveštavanja, po potrebi, ćelija C5 u pogledu imenovanja opštine kao i ćelije B9 do B58 za imenovanje škola u radnom spisku “**Rezime podataka**” iz aneksa 2 ovog protokola bez predhodnog odobrenja od strane Premijera.

5. Izveštavanje o podacima MONT-a treba da se uradi dva puta godišnje: tri nedelje nakon završetka prvog polugodišta, i tri nedelje nakon završetka drugog polugodišta.

6. Opštinska Direkcija za Obrazovanje, nakon analize podataka preduzima konkretne mere po potrebi.

Član 27

Osiguranje, arhiviranje i analiza podataka u Ministarstvu za Obrazovanje, Nauku i Tehnologiju

1. Ministarstvo za obrazovanje, nauku i tehnologiju/Zavod za statistiku je odgovoran za prikupljanje, obradu i objavljivanje podataka.

2. Strogo je zabranjen bilo kakav oblik modifikacije formulara rezime podataka za SMIO-MONT (aneks 3 ovog protokola), samo ako Premijer odluči drugačije, i izuzetno dozvoljene izmenom članu 27, stavka 3.

3. Dozvoljavaju se modifikacije od SMIO-MONT-a, ćelija G3 i K3 vezano sa datumom perioda izveštavanja, po potrebi, ćelije od B9 do B46 za imenovanje opština u radnom spisku

“**Rezime podataka**” iz aneksa 2 ovog protokola bez predhodnog odobrenja od Premijera.

4. MONT nakon analize podataka upravlja svoje politike prema sprečavanju nasilja u ustanovama pred - univerzitetskog obrazovanja.

Poglavlje XIII ZAVRŠNE ODREDBE

Član 28 Sprovođenje

1. Ovaj protokol će se sprovesti:

1.1. Od strane svih ustanova pred-univerzitetskog obrazovanja (javnih i privatnih), Opštinskog direktorata za obrazovanje i Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije;

1.2. Od Centra za socijalni rad, Opštinskih direktorata za zdravlje i socijalnu zaštitu i Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu;

1.3. Kosovske policije (centralni i lokalni nivo);

1.4. Popravne Službe Kosova, Probacione Službe Kosova, Ministarstva Pravde;

1.5. Centra za porodično zdravlje, Ministarstva zdravlja;

1.6. Elektronski i štampani mediji.

Član 29

Nadgledanje sprovođenja Protokola

1. Kancelarije za dobro upravljanje/Kabinet premijera se obavezuje za saradnju, koordinac-

iju i nadgledanje sprovođenja ovog protokola od strane svih odgovornih institucija, kao i u skladu sa ljudskim i finansijskim resursima pomaže u ispunjavanju obaveze određenim u ovom protokolu.

2. Inspektorat obrazovanja proverava, nadgleda, prati i ocenjuje sprovođenje protokola na svim nivoima pred-univerzitetskog obrazovanja.

Član 30 ***Krivična odgovornost***

1. Kršenje odredbe ove uredbe, u slučaju kada one zasnivaju krivično delo, kažnjava se prema odredbama Krivičnog Zakona.

Član 31 ***Prilozi Uredbe***

1. Prilozi ove uredbe su njegov sastavni deo:

- 1.1. Prilog 1: Registar incidenta u Školama:
- 1.2. Prilog 2: Rezime podataka za slučaje nasilja na pred-univerzitetskim institucijama na opštinskom nivou
- 1.3. Prilog 3: Rezime podataka za slučaje nasilja na pred-univerzitetskim institucijama na nacionalnom nivou

Član 32 ***Stupanje na snagu***

Ova uredba stupa na snagu (7) sedam dana nakon potpisivanja od strane Premijera Republike Kosova.

Hashim Thaçi

Premijer Republike Kosova

_____/_____/2013

